SVOBODA СВОБОДА

UKRAINIAN DAILY — УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК

Пам'ятаймо про Україну!

VOL. XCVI. No. 245. JERSEY CITY and NEW YORK. THURSDAY, DECEMBER 28, 1989 CENTS 25 ЦЕНТІВ ДЖЕРЗІ СИТІ і НЮ ЙОРК. ЧЕТВЕР, 28-го ГРУДНЯ 1989 Ч. 245. РІК XCVI

Українська мова була темою віча в Ню Йорку

Ню Йорк (О.К.). — В неділю, 10-го грудня, тут у великій залі Українського Народного Дому відбулося дбайливо підготоване всегромадське віче в справі молоді та шкільництва, яке зорганізувала Координаційна Виховно-Освітня Рада при співпраці Об'єднаного Комітету Українсько-Американських Організацій Ню Йорку.

Вічем проводив мгр Іван Кобаса, голова КВОР, який покликав до Президії численних доповідачів та попросив о. ігумена Патрикія Пащака, ЧСВВ, пароха церкви св. Юра, до молитви.

Розпочинаючи віче мгр І. Кобаса звернув увагу присутніх, що Україна потребує допомоги діяспори, а рівночасно асиміляційний процес продовжується тут на поселеннях. Все це вимагає особливої уваги для української мови і її плекання. Від ОКУАО привітав учасників його голова Ігор Длябога, який при тому підкреслив важливість виховання дітей українською мовою. Він з жалем ствердив, що ця преважлива справа не знайшла відгуку серед українського громадянства Ню Йорку, яке лише дуже нечисленно явилося на віче.

Головну доповідь виголосили по черзі дві представниці Світової Координаційної Виховно-Освітньої Ради, а це її голова мгр Іроїда Винницька і секретар — відома письменниця та поетеса Леся Храплива-Щур, які приїхали в тій цілі з Торонто.

І. Винницька зупинилася на стані української мови в теперішній Україні на підставі своїх власних розмов та спостережень та підкреслила три ділянки в яких там українські учителі потребують допомоги: інформаційній про українців у світі, підручників історії України і підручників про український дитячий фолкльор.

Л. Храплива проаналізувала стан української мови серед молоді та дітей в діяспорі та оптимістично ствердила, що він добрий коли відповідно підходити до навчання та уживання української мови.

Дальшими промовцями були представники Українських Церков. О. ігумен П. Пащак звернув увагу на занепад цілоденної української школи, яка колись була так чисельною, і ствердив, що тут винуваті українські родини і якщо не поведеться акції від родини до родини не можна буде багато осягнути.

Отець протопресвітер Іван Ткачук, парох православної церкви св. Тройці в Ню Йорку, не кинув вини лише на батьків і родини, але на обставини, в яких тепер живе тут українська спільнота і поставив присутнім питання, що в цей 1989-ий рік, проголошений СКВУ „Роком Української Мови, зроблено в напрямі поправи її стану.

Мгр І. Винницька

Д-р Іван Гурин від Шкільної Ради подав стан чисельний учнів шкіл українознавства в ЗСА, який сьогодні обнімає понад 3,000 учнів і 350 учителів та звітував про велику роботу в ділянці шкільництва, що її виконує Шкільна Рада.

Від молодечих організацій промовляли їх представники. В імени СУМА о. Роман Мірчук, який сильно підкреслив потребу прихильної настанови старшого покоління до молоді, що слабо говорить українською мовою, як і взагалі потребу праці із англомовною молоддю українського походження та роблення їм українства атрактивним. Мгр Марта Кузьмович представниця Пласту говорила практично про способи кращого мовлення в родинному домі і на пласто-

(Закінчення на стор. 6-ій)

Шевченкіяна в Конгресовій бібліотеці

Як уже інформовано, до кінця грудня у Конгресовій бібліотеці у Вашінгтоні, триватиме виставка творів Тараса Шевченка, метою якої було відзначити 175-ліття з дня народження генія українського народу. На світлині (зліва) конгресмен Френк Аннунціо, голова Конгресового бібліотекарського комітету, з Богданом Ясінським спеціялістом з україністики, европейського відділу Конгресової бібліотеки, переглядають деякі експонати. В Конгресовій бібліотеці є понад 70,000 українських книжок, включно з багатьма творами Т. Шевченка. Конгресмен Ф. Аннунціо є довголітнім приятелем і прихильником людських прав в Україні, він також ще кілька тижнів тому виступав в справі легалізації Української Католицької Церкви в СССР.

Фундація Енциклопедії Українознавства потребує фондів

Ню Йорк (Н.Н.). — Цими днями секретаріят Фундації Енциклопедії Українознавства розіслав на тисячі адрес святкові побажання та заклик скласти пожертву у формі „коляди" на дальше ведення праць над Енциклопедією. Фундацію було засновано перед п'яти роками і тоді її ініціятор д-р Атанас Фіґоль разом з головою фундації мґром Володимиром Баранецьким зібрали на цю ціль біля 700,000 дол. в Америці, Канаді й Австралії.

Понад чверть мільйона кан. дол. перейшли до диспозиції подібної Канадської Фундації в Торонто, що її очолює інж. Олег Іванусів і яка також допомагає у продовжуванні енциклопедичної справи НТШ в Европі. Обидві фундації підтримують сарсельський Осередок НТШ. Там тепер закінчено 10-ий (останній) том гаслової ЕУ й інтенсивно продовжується праця над додатковим 11-им, томом додатків і поправок. Сподівано за два роки цей додатковий том мав би появитися.

Тільки в 1989 році Фундація в Америці передала на утримування Сарселю 70, 000 дол. Таку ж суму вислала канадська фундація.

Австралійські фонди фундації (бл. 130,000 австр. дол.) є до диспозиції спільної з Америкою Дирекції. В Австралії витрачено тільки мінімально з цих фондів на редаґування Енциклопедії Української Діяспори (австралійський том).

Крім допомоги науковому осередкові й ЕУ в Сарселі, ЕУ-Діяспори є другим великим проєктом фундації. Фінансовими спонзорами цього твору у шістьох томах, що його головним редактором є д-р Василь Маркусь, є Фундація Енциклопедії Українознавства та Наукове Товариство ім. Шевченка. Проєкт ЕУ-Д має свою головну редакцію в Чикаґо, яка діє від лютого 1988 року і має тепер трьох працівників. Від 1-го січня 1990 року головний редактор переходить на повну працю до енциклопедії.

Обидві спонзоруючі установи по рівній частині за два роки внесли 49,000 дол. на цей проєкт. Властиво, на ЕУ-Д витрачено ще додаткових біля 10,000 дол., які головний редактор зорганізував сам на місці для покриття чиншу приміщень та придбання устаткування і техніки.

У зв'язку з посиленням праці над ЕУ-Д від 1-го січня бюджет подвоюється, як це вирішили спільні наради дирекції фундації та представників НТШ в Америці. Ці наради відбулися в двох частинах 9-го і 15-го грудня 1989 року в Мейплвуді, Н. Дж. та в Ню Йорку. Присутніми були від дирекції фундації мгр В. Баранецький, д-р А. Фіґоль Слава Олесницька та д-р Володимир Пушкар; від НТШ — д-р Ярослав Падох і д-р Іван Сєрант та головний редактор ЕУ-Д проф. В. Маркусь.

В часі нарад подано звіти про фінансовий стан та про хід праці над ЕУ-Д. Схвалено річний бюджет ЕУ-Д на 1990 рік на 60,000 дол. В дискусії про поступ редакційних робіт вийшла пропозиція, щоб змінити черговість видання томів ЕУ-Д, а саме, щоб після австралійського тому, редакція якого має закінчитися з кінцем 1990 року (заступник редактора д-р Марко Павлишин)

(Закінчення на стор. 6-ій)

М. ҐОРБАЧОВ ПОЇДЕ ДО ЛИТВИ НА ПЕРЕГОВОРИ

Москва. — Тут відбувся надзвичайний дводенний з'їзд крайових провідників Комуністичної партії СССР і згідно із заявами учасників, президент Міхаїл Ґорбачов погодився в найскорішому часі поїхати в Литву на переговори з проводом і членами КП щодо їхнього рішення унезалежнитися від КПСС. Одначе після дводенних нарад комуністичні провідники не могли погодитися в який спосіб полагодити цю проблему з литовськими комуністами.

М. Ґорбачов заявив Центральному Комітетові КПСС, що вчинок Литви є „нелеґальним" і при тому ще раз висловив негодування щодо виходу республіки зі Совєтського Союзу, хоча таке право є забезпечене совєтською конституцією й про це була мова на з'їзді КП Литви. У вівторок, 26-го грудня, всесоюзна преса опублікувала заяву М. Ґорбачова, яку він виголосив в неділю на пленумі ЦК КПСС. „Теперішній провід партії та країни не дозволить на розлом нашої федеративної країни. Якщо ми переступимо цю лінію, це буде нашим зумисним прямуванням до розпаду Совєтського Союзу".

Президент М. Ґорбачов і провід КПСС вже від довшого часу мають клопоти з бажанням КП Литви відокремитись, а то й унезалежнитись від Москви. Коли М. Ґорбачов та провід КПСС підтримав такі бажання країн Східньої Европи, де дозволено на багатопартійну систему, то про подібні бажання в республіках Совєтського Союзу не може бути й мови.

Якщо досі М. Ґорбачов толерував деякі стремління балтійських республік, то робив це всупереч консервативним членам КПСС, які арґументують, що через таке потурання терплять партійні дисципліна та престиж. З другої сторони він має клопоти з більш ліберальними членами, які є за децентралізацію КПСС. Одначе фактом залишається те, що ні одні, ні другі не мають конкретних пропозицій, хоча головний ідеолог КПСС Вадім Медвєдєв не виключає вжиття військової сили. Тому твердять аналітики, М. Ґорбачов погодився на третю альтернативу, тобто поїхати в Литву і говорити, бо це створює можливість ще на деякий час відтягнути кінцеве рішення.

У Москві відзначено День Прав Людини

Москва. — В неділю, 10-го грудня, тут відбувся масовий похід з нагоди Дня Прав Людини. Похід і мітинг був дозволений властями і в ньому взяли участь формальні і неформальні об'єднання різних республік, такі як „Меморіял", НРУП, члени УГС, Вірменське земляцтво, Московське об'єднання виборців, Російський народний фронт, недавно відроджена Московська гельсінкська група, Російський союз молодих демократів, Конференція анархо-синдикалістів і багато інших.

В годині 11-ій ранку біля олімпійського стадіону розпочала свій похід колона демонстрантів, вирушивши в напрямі виставки народного господарства по проспекті Миру. Демонстранти несли гасла з вимогою ліквідувати статтю 6 конституції, ввести до конституції статтю, яка б дозволяла багатопартійну систему, звільнити політв'язнів тощо.

Дійшовши до виставки, колона зупинилася й тут розпочався мітинг, на якому виступили народні депутати Сергій Бєлозєрцев та Микола Куценко. Потім виступали відомі правозахисники Лєв Тімофєєв, Сергій Ковальов і Глєб Якунін. Вірменських втікачів із Баку представляв Валерій Мірзоян, а шахтарів Воркути Лев Убожко. Виступили також представники інших російських неформальних об'єднань.

Член Московського народного фронту Андрей Бабушкін запропонував проєкт резолюції. Після деяких змін та додатків резолюцію було прийнято.

В той самий день було проведено чимало акцій в інших районах Москви. Наприклад, Демократичний союз провів акцію протесту проти політичних вбивств у СССР. На вулиці Ґорького якась жінка підняла транспарант з написом „Законні привілеї — обкрадання народу". Жінку негайно затримала міліція. В кількох місцях були підняті гасла: „Горбачов — палач Тбілісі", „Керівництво КПСС — палачі свого народу", „Свободу Сергію Кузнєцову".

Відбувся також мітинг біля пам'ятника Пушкіну, де виступила Валерія Новодворская. Закінчивши промову, вона демонстративно розірвала портрети Леніна і Ґорбачова, а близько 200 людей, які слухали її виступ, почали скандувати „Горбачов — убивця". Через кілька хвилин з'явилися загони міліції особливого призначення. Новодворську та ще кількох осіб затримали, однак мітинг продовжувався, тепер уже біля кінотеатру „Росія".

В той самий час відбувався також мітинг на Пушкінській площі, де виступав Кірілл Подрабінек, який закликав звільнити усіх політичних в'язнів. Учасники мітингу тримали гасла: „Свободу Міхаїлу Казачкову", „Тоталітаризм не пройде!", „Ні — теророві!" Міліція кілька разів пропонувала учасникам розійтись, але силу не застосовувала.

Мітинги закінчилися о 5-ій год. по полудні, а в 6-ій год. уже почався суд над учасниками мітингів, затриманих у той день. Двадцять осіб були засуджені на час від 5 до 15 діб адміністративного арешту.

ЗСА ВИЗНАЛИ НОВИЙ РУМУНСЬКИЙ УРЯД

Ню Йорк. — У понеділок, 25-го грудня, З'єднані Стейти Америки офіційно визнали новий румунський уряд — Фронт національного спасіння, хоч представник Білого Дому Шон Волш висловив незадоволення Вашінґтону з приводу того, що диктатор Ніколае Чаушеску і його жінка Єлєна, страчені в понеділок рано, не були передані відкритому суду.

Румунська телевізія повідомила, що диктатора обвинуватили в ґеноциді, жертвами якого стали 60,000 осіб, розвалі економіки країни і зловживанні владою. Згадувалося також, що Ніколає і Єлєна Чаушески намагалися втекти за кордон, де вони заховали більйон долярів народних грошей.

Після повідомлення про смерть Чаушеску його прихильники масами здаються властям, однак на вулицях Букарешту періодично продовжують гриміти вистріли. Багато будівель у центрі румунської столиці спалені або пошкоджені від пострілів танкових гармат і від куль, випущених вояками, що перейшли на сторону народу. Вояки „викурювали" з будинків працівників таємної поліції, які протягом кількох днів, а особливо ночей, стріляли з дахів і з вікон верхніх поверхів.

Новий уряд Румунії визнала також Анґлія. Лондонські газети повідомили про розстріл диктатора і дали на першій сторінці великі шапки: „Тирани страчені!"

У вівторок Фронт національного спасіння був визнаний також Іраном, Грецією, Китаєм і ще не менш як десятьма іншими державами.

Відповідаючи на запитання репортера, представник міністерства закордонних справ СССР Вадім Перфільєв заявив, що розстріл Чаушеску є внутрішньою справою Румунії і що рішення про його страту очевидно „віддзеркалює стремління і волю румунського народу".

Фронт національного спасіння складається приблизно з 40 осіб, в числі яких є дисиденти, інтеліґенція і колишні партійці. Склад Фронту не оголошується з мотивів безпеки, але відомо, що його очолює колишній член ЦК румунської Комуністичної партії 59-річний Ян Ілієску, виключений з партійних рядів у 1984 році за розходження з Чаушеску. Він заявив на телевізії, що вважає себе тимчасовою фігурою і що Фронт буде зберігати за собою повноваження лише до проведення вільних виборів.

Понад 1,000 осіб демонстрували у вівторок, 26-го грудня, перед будівлею телевізії, вимагаючи виключення з тимчасового уряду комуністів.

Визнали незаконним пакт між Сталіном і Гітлером

Москва. — В неділю, 24-го грудня, на З'їзді народних депутатів СССР були прийняті три резолюції політичного характеру.

Учасники з'їзду засудили секретні протоколи совєтсько-німецького пакту з 1939 року і визнали їх незаконними й такими, „що не мають сили від самого моменту підписання". За це проголосували 1,432 депутати. Проти голосували 252, а 264 стрималась від голосування.

З'їзд офіційно засудив вторгнення совєтських військ до Афганістану і криваве придушення мирної демонстрації в Тбілісі в квітні цього року.

Щоправда, кінцеві резолюції як з приводу сталінсько-гітлерівської змови, так і з приводу окупації Афганістану, оформлені в набагато м'якшу фразеологію, ніж це звучало в пропозиції спеціяльної комісії, яка провела розслідування.

Визнавши „моральну і політичну необґрунтованість" вводу військ на територію Афганістану, депутати однак „не піддали сумнівові щирість намірів совєтських вояків та офіцерів, які чесно виконували свій обов'язок".

Головний військовий прокурор СССР Александер Катусев заявив, що дії армії в Тбілісі були виправдані, бо вони, мовляв, були спрямовані проти озброєних екстремістів, а не проти мирних демонстрантів. Почувши це, десятки депутатів покинули залю. Обурення було настільки очевидним, що Ґорбачов також вийшов і почав намовляти всіх до національної терпимости.

Відкриється виставка образів Ю. Михайліва

Перт Амбой, Н.Дж. — Місцева мистецька ґалерія „Сміт-Ґалетта", 149 Карні аве. в Перт Амбой, Н.Дж. проголосила небуденне відкриття і виставку Чапленківської колекції, тобто показ понад 70 картин українського мистця, покійного Юхима Михайліва (1885-1935), артиста-символіста.

Відкриття виставки відбудеться в п'ятницю, 29-го грудня о год. 7-ій вечора. Виставка картин триватиме до середи, 24-го січня 1990 року. Ґалерія відкрита від вівтірка до суботи від год. 11-ої перед полуднем до год. 6-ої вечером. Телефон ґалерії (201) 324-2787.

Ю. Михайлів, уродженець України, мистецьку освіту здобув у мистецько-фаховій школі ім. Строгонова та продовжував його в студії В. Сєрова під керівництвом Коровіна. Більшість картин Ю. Михайлова намальовані між 1904 і 1935 роками, коли він перебував у Москві та після 1917 року в Києві. Впродовж свого короткого життя Ю. Михайлів створив біля 400 картин — більшість з них пастелі. Його уважали одним з найвидатніших малярів-символістів свого часу.

Будучи українським патріотом, Ю. Михайлів підтримував ідею соборности та самостійности України, він працював над збереженням скарбів української культури, а що його картини не зображували „соцреалізму", його натавровано „політично ненадійним". В результаті був вивезений в

Один з малюнків Ю. Михайліва

Сибір і там помер на 50-му році життя. Тепер з приходом перебудови в Україні Ю. Михайлова та його талант реґабілітовано та визнано великим мистцим. Репродукції його творів появилися останніми часами в журналах України, включно зі статтями про його несправедливе засудження.

Картини Ю. Михайліва, які виставлятимуться у вищезгаданій ґалерії, є частиною його спадщини, що вдалося вдові та дочці вивезти з Києва під час Другої світової війни. В ЗСА картини Ю. Михайліва вже виставлялися двічі. Перший раз на святочному відкритті Української Вільної Академії Наук 1962 року, а другий раз з нагоди 1000-ліття Хрищення України 1987 року в Дітройті.

В АМЕРИЦІ

В ПОНЕДІЛОК, 25-ГО ГРУДНЯ, в автомобільній аварії загинув Биллі Мартін, дуже успішний тренер бейзбольної дружини „Єнкіс", колишній її змагун. Б. Мартін, 61-літній тренер, був обдарований вмінням мотивувати грачів та часто встрявати у суперечки, які не раз вирішувалися бійками. Шериф Антоні Руффо повідомив, що водій автомобіля, старий друг Б. Мартіна, Вілліям Ріді був у нетверезому стані, тепер знаходиться в тяжкому стані в лікарні.

ВИБУХ НАФТОВОЇ РАФІНЕРІЇ корпорації Екзон в Луїзіяні спричинив пожежу, яку вдалося згасити аж за 15 годин. Згоріло понад 3.6 міл. ґальонів огрівальної оливи та 882,000 ґальонів нафтового мастила. Експерти й аналітики нафтової промисловости передбачають збільшення цін за огрівання в наслідок цієї пожежі та беручи до уваги надзвичайно холодну зиму. Цьогорічні природні катастрофи такі як ураґан Гюґо, спричинили великі шкоди нафтовим рафінеріям фірми Гесс в Ст. Крой. Беручи до уваги всі ці чинники, експерти очікують зріст цін на огрівальну оливу на 30 відсотків та більше.

У СВІТІ

ПОКЛИКАЮЧИСЬ НА ПОЛІТИКУ, якої традиційно притримуються в ЗСА, фахівці правної ділянки сумніваються в тому чи генерал Мануель А. Норієґа має право на охорону у ватиканській амбасаді в Панамі. ЗСА визнає право азилю за особами, які можуть доказати „можливість переслідування", а ген. Норієґа під цю категорію не підходить, бо він був тим, хто переслідував, а не переслідуваним, заявив Ренді Левін, колишній співпрацівник генерального прокуратора ЗСА.

У КОРОТКОТРИВАЮЧІЙ РУМУНСЬКІЙ громадянській війні було вбито двох закордонних журналістів та п'ятьох поранено у боях поміж військом та тайними загонами, вірними усуненому президентові Румунії Ніколае Чаушеску. Серед вбитих 42-літній бельгійський телевізійний кореспондент Денні Гув і французький телевізійний кореспондент Жан-Люї Кальдерон. Пораненими були: турецький кореспондент Емре Айґен, Джан Данішевскі кореспондент Ассошіейтед Пресс, Джан Таґліабу, кореспондент „Ню Йорк Таймсу", Паскаль Модіка, італійський кореспондент-фотограф і Зеліїко Саін, югославський кореспондент.

ВИГЛЯДАЄ, ЩО БЛИСКУЧО-МАГІЧНЕ відчуття новообраного арґентинського президента Карльоса Менема починає втрачати свою силу, а початкове захоплення та сподівання, що він зможе наладнати арґентинські політично-економічні проблеми з дня-на-день слабшає. Наявними підтвердженнями цього факту є шалений зріст інфляції, новий неспокій серед війська та помітне розходження поглядів внутрі його політичної партії. Зустрівшись віч-у-віч з економічними проблемами президент К. Менем позвільняв майже всіх своїх дорадників у цих справах і уневажнив пакт з найбільшою комерційною фірмою країни „Бунґе і Борн", яка відповідала за економічну політику. Крім того рішено минулого тижня дати свобідну руку у грошовій виміні, що в наслідок піднесло вартість арґентиського австраля, але не дало запевнення що уряд зуміє зменшити свої видатки та зібрати податки. Впродовж свого песимістичного урядування президент Менем мав уже трьох міністрів економіки та трьох президентів центрального банку.

СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY
FOUNDED 1893
Svoboda (ISSN 0274-6964) is published daily except Sundays Mondays and holidays by the Ukrainian National Association inc. at 30 Montgomery Street, Jersey City, N.J. 07302
Svoboda (201) 434-0237 UNA (201) 451-2200
Бюро УНС у Вашінґтоні (202) 347-UNAW (202) 347-8631 (факс)
Subscription 1 year — $40.00 6 months — $22.00 3 months — $12.00
UNA members 1 year — $15.00 Change of address — $1.00 Make check or money order payable to "Svoboda"
Second Class Postage paid at Jersey City, N.J.

Дорога ціна за свободу в Румунії

Не треба було мати пророчий дар, а тільки трохи здорового розуму, щоб знати, що коли у Польщі, на Мадярщині, у Східній Німеччині і в Болгарії провалився сталінський марксизм, то він не зможе берегтись у Румунії. У політиці обов'язує теорія „доміно-реакції", інші воліють назву „ланцюгова реакція", — коли впаде одна кістка доміна або зірветься одна ланка у ланцюзі, то падуть всі кістки і безсильними стають всі ланки. До історії перейшов вислів французького дипломата Наполеонської доби Талєрана: „Це щось гірше, як злочин, бо глупота". Їхати танками в гущу безборонних демонстрантів і стріляти до них із скорострілів — це був страшний злочин, але це й була безмірна глупота. Румунський диктатор Ніколае Чаушеску зберігав приязні зв'язки з суходільним Китаєм і саме вернувся був з відвидин у столиці Ірану, коли у себе дома напоровся на ворожі демонстрації. Демонстрантами не були революціонери, тільки звичайні громадяни, старі і молоді, чоловіки і жінки, які знали, що в усіх інших сателітних країнах повіяло свобіднішим вітром — і хотіли цього самого для себе. Ніколае Чаушеску, захотівши силою втриматися при диктаторській владі і наказуючи стріляти до безборонних земляків — доказав свою інтелектуальну мізерію. А що у світі панує неписаний закон, що винуватці кривавого злочину мусять — швидше чи пізніше — дістати заслужену кару, то й Чаушеску і його дружина підписали самі собі смерть.

Чаушеску і його жорстоку дружину розстріляли. Покарали диктатора за вбивство кількох тисяч мирних демонстрантів, бо в Румунії нема ліберальної породи судівництва як в Америці, що допускає угоду поміж прокуратором та адвокатом-оборонцем та толерує „оборотові двері", що ними злочинці входять до суду і виходять. Загин комунізму в Румунії розпочався шляхом мирної революції, а з вини новітнього сатрапа перейшов кривавий етап. У Вірменії і Грузії силою розганяли демонстрантів, але після цього — бодай на показ — повели були слідство проти винуватців стрілянини. У Польщі, Мадярщині, Східній Німеччині, Чехо-Словаччині і в Болгарії мирною революцією зліквідовано місцевий сталінізм. В одній Румунії вийшло інакше. Коли писані ці рядки — вже третій день ідуть там бої між льояльними супроти Чаушеску важко узброєними частинами поліції і частинами державної безпеки, яка перейшла на сторону демонстрантів. До жертв масакри, яку переведено ще перед утечею тирана долучилися жертви громадянської війни.

Китайський диктатор Денґ виправдував масакру, переведену на центральній площі Пекіну, арґументом, що краще мати кілька тисяч жертв цієї масакри, як сотні тисяч, які полягли б у громадянській війні. Але помиляється Денґ і помиляються його однодумці, китайські сталіністи, якщо вони вірять, що марксизм в його сталінській формі закріпився вже на віки у суходільному Китаї. Могутня збройна сила в руках тамошнього режиму, простір Китаю рівний території цілої Европи і півтори більйона населення — все це облегшує існування режиму терору. Але як довго він втримається?! Уряд Буша сподівається тамошніх поступових поступок людським і громадським правам. Можливо, що так станеться, але не виключено, що прийде там до створення революційного підпілля і таки настане там ця громадянська війна, яку хотіли виминути китайські звеличники методи залізного п'ястука.

Нема автоматизму подій — люди творять діла. Лідер поза пересічну міру може звернути хід подій у передбаченому напрямку. Коли людина мудра — хід подій творчий, позитивний, — коли лідером стає психопат — наслідки такі криваві, як було за Нерона, Джінґіс-хана, Атиллі, Гітлера чи Сталіна. За нашого життя, на наших очах прийшли були до влади Норієґа у Панамі й Чаушеску у Румунії. В минулому тижні обидва провалилися. Жаль, що кінець їхнього панування був сполучений із кривавими жертвами. Тому про події в Румунії не можна казати, як про мирну революцію, це вже була кривава революція, коли за свободу треба було заплатити життям жертв тиранії. Це стосується і Румунії і Панами. Але пролита кров у боротьбі за свободу є завжди сильніша за всі цементи — вона спаює здобуту свободу. Усі сателітні країни вже позбулися сталінського марксизму. Прийшла вже черга на Совєтський Союз і не треба пророчого таланту, щоби знати, що швидше чи пізніше і там, на просторах Евразії, загине комунізм. Це й буде новий історичний шанс для України. Коби тільки нарід український в усіх його пошарках пізнав, хто він, і щоб новий ентузіязм був тривкіший за солом'яний ентузіязм з 1917-20 років, який виявився „невтральністю" здорових мільйонів та завалив молоду державу. Українська діяспора обов'язана допомогти землякам — щоб стали гордими на своє минуле і знали, як будувати свою волю.

(ПСУ) Сьогоднішню політичну ситуацію в Україні все більше починають визначати „маси". Ще рік-півтора тому у політичній боротьбі з одного боку виступав партійно-державний бльок, з іншого невеликі групи вчорашних дисидентів, які гуртували навколо себе однодумців. За останні вісім-десять місяців у цю боротьбу включилися сотні тисяч людей. Оформився і активно діє Народний Рух України за Перебудову (НРУП), десятки інших політичних груп, відновлені УАПЦ та УКЦ, всю країну сколихнули страйки гірників... Маси людей, що відродилися до політичного життя, звеличатимуть завтрішній день України — чи то у ході справжніх демократичних виборів, чи то тиском на режим стотисячних демонстрацій, чи всенародним спротивом спробам „закрутити гайки", повернути вчорашній день.

Під цим оглядом великого значення набуває робітничий рух, що несподівано для всіх заявив про себе влітку і сьогодні намагається виступати у чітких організаційних формах. Майже в усіх промислових центрах вже є або створюються постійно діючі, із звільненим від основної роботи керівництвом, страйкові комітети, на багатьох великих підприємствах формуються незалежні профспілки, а Реґіональна спілка страйкомів та Спілка робітників, що охоплюють всю Південно-Східню Україну, нагадують зародкові форми робітничої партії.

Олесь Даницький

РОБІТНИЧЕ ПИТАННЯ

За що ж і у бльоці з ним виступають ці перші незалежні структури 15-мільйонного робітництва України? Час їх створення (літо 1989 р.) вже є частковою відповіддю на це питання. Не 1987-88 роки, коли постає демократичний рух (УГС, УНДЛ, „зелені", студентські та культурницькі групи), а друга половина 1989, коли особливо загострилася економічна криза, почалася хвиля перманентного дефіциту споживчих товарів. Виступи робітників були спричинені економічними факторами. Власне, про це відкрито заявляють їх лідери. „Ми не порушуємо питань політики — для нас важлива соціяльно-економічна сфера" (В. Степаненко, член обласного страйкому, Ворошиловград; „круглий стіл" „Литературной России" з проблем робітничого руху). „Більшість робітників боїться політики, втікає від неї" (В. Клебаков, голова всесоюзного об'єднання центральних комітетів вільних профспілок; із інтерв'ю представникові пресс-служби УГС). „До нашої резолюції (листопадові вимоги шахтарів Донбасу - О. Д.) входять 14 пунктів, п'ять з яких мають політичний характер. Однак най важливішими є інші пункти, а саме: нові оптові ціни на вугілля, розслідування системи хабарництва на шахтах, пенсії та відпустки для шахтарів. А наші політичні вимоги мають загально-демократичний характер, наприклад, розділ посад ґенерального секретаря ЦК КПСС і голови ВР СССР... Наші політичні вимоги зформульовано на підтримку страйків Воркути... А для нас визначальними є ті вимоги, про які я говорив на початку" (Ю. Болдирєв, член Ради Реґіональної спілки страйккомів Донбасу; із інтерв'ю радіостанції „Свобода").

На жаль, українським демократам не вдалося зарахувати робітничий рух у свій актив. Нічого не дали спроби В. Яворівського, представників УГС, УНДЛ нав'язати контакти з страйккомами Донбасу улітку. Ситуація не змінилася і сьогодні. „Робітники в більшості неґативно ставляться до НРУ та національних рухів взагалі. Не маючи належного рівня розуміння сучасних проблем, вони орієнтуються на виступи у пресі і дуже погано розбираються у загальній ситуації в Україні" (В. Клебанов). „Не буду критися, приїздять до нас неформали із Прибалтики, представники Руху. Але ми не вступаємо з ними у контакт" (В. Степаненко). Немає контактів не тільки з НРУ, вони дуже слабі і з страйккомами Західньої України, де робітники виступають у загальному національно-демократичному русі. Та й не дивно. Адже, скажімо, на тій же ж Донеччині, де половина населення — українці, українською мовою навчається 3 відс. дітей, а на 5,5 млн. населення области виходить одна українська газета накладом 37,000 примірників.

Не вдалося опанувати робітничий рух і владі. В умовах хронічного дефіциту та загального погіршення умов життя робітники вороже ставляться до партійно-державного апарату, вбачаючи в ньому винуватця своїх нестатків. До того ж страйки, ще розхитують і без того розвалену економіку, становлять серйозну загрозу для політичної верхівки країни. Занепокоєння влади, яка боїться незалежного робітничого руху і всіляко перешкоджає його організації, переілюструвала стаття „Спілка страйккомів жадає влади?" у „Робітничій газеті".

Таку відірваність від національно-демократичного табору, поєднану водночас з опозицією до режиму, намагається використати консервативний бльок оборонців „соціялізму та єдиної і неділимої держави".

Консерватори вдало грають на настроях у робітничому середовищі. Висуваються гасла соціяльної справедливости, зрівняльности, боротьби з корупцією, бюрократією, а разом з цим — і з кооператорами та тими, що виступають за приватну власність. Постає пролетарський консервативний популізм, який, з поглибленням економічних трудно-

(Закінчення на ст. 6-ій)

КУТОК БРАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТИ

Братське Різдво

Різдвяний час для більшости з нас — це пора радости. За українською традицією як і за традиціями інших народів, — це родинне свято, що його люди бажають святкувати в оточенні своїх найближчих.

Але сьогодні є багато людей у всьому світі, як і також в українській громаді, яким не пощастило і для кого Різдво зовсім не приносить радости. Між такими находяться хворі, каліки, бездомні, старші віком, приковані до помешкання із-за фізичної несправности, ув'язнені, ті, які в жалобі, безробітні, самітні...

Як допомогти людям, які находяться у такій прикрій ситуації? Тут принцип братерства, на якому основані всі братерські організації, повинен бути примінений у повній силі.

Ось деякі пропозиції як примінити в цій порі року братерську діяльність до потреб членів української громади. Кожний союзовий Відділ і їхні члени можуть переводити різного роду діяльність, допомагаючи нашим потребуючим. А різдвяним час, це саме добра пора таку акцію започаткувати.

Можна зорганізувати збірку одягу, або нести підтримку організаціям, які цим займаються. Можна також відвідувати хворих, прикованих до помешкання приносити їм їжу або зорганізувати з цією метою комітет. Як і можна потішати цих, які в жалобі після смерти когось з їхньої родини.

Можна відвідувати самітних, відокремлених від громади, ув'язнених, або „відвідувати" їх листом. Навіть під час гласности і перебудови, багато дисидентів ще є ув'язнених по тюрмах. Можна зорганізувати кампанію писання листів до них особисто і також до совєтської влади, домагаючись їхнього звільнення.

Така діяльність багато причинилася до цього, щоб повернути радість святкування Різдва нашим потребуючим. Адже — це дух братерства, дух УНСоюзу і дух Різдва Христового.

Андрій Воробець
координатор братської активности УНС.

Бжезінські твердить, що національне питання є центральною дилемою політики СССР. Наводить відомі нам вибухи національних аспірацій. Оливи до вогню доливає факт, що 65 мільйонів совєтських громадян живуть поза межами своїх етнічних батьківщин. Російська імперія може перемінитись нині із „в'язниці народів" у „побоєвище народів". Комплікує справу те, що націоналізм сателітних народів підбадьорує націоналізм підсовєтських народів. Автор пише: „Репресивні заходи проти домашніх революціонерів вимагали в прикручення гайки в сателітних країнах, навіть коли б не дійшло до збройної інтервенції. Такі заходи коштували б Москві багато політично, а головно економічно... Багато коштувало б Москві приборкувати фізично народи в СССР. Репресії мусіли б спиратись на розбудженому ще більше російському шовінізму. А це викликало б із черги більшу ненависть і ворожість до Москви... Репресії перекреслювали б децентралізаційні заходи, а без того неможлива економічна децентралізація і якесь покращання економіки".

Накресливши стан відносин між великоросами і підкореними народами, Бжезінські ставить питання який хід правдоподібно візьме політика Кремля супроти тих народів, та як повинен Захід, а Америка зокрема, реаґувати на ці події в російській імперії? На думку автора, Росія не має іншого виходу як погодитись із тим, що треба якось співжити з підкореними народами, а не ними володіти. Та це на легко.

Микола Бараболяк

БЖЕЗІНЬСКІ ПРО ВИЗВОЛЬНІ РУХИ ПІДСОВЄТСЬКИХ НАРОДІВ

II.

Відкриваються два шляхи: „репресії або політика вихилясів і задурювання з метою зискати на часі. Перший засіб — репресії — допомогли б Москві ефективно утримати владу, але це заанґажувало би її у коштовний і проволікаючий змаг знищити визвольний рух не тільки серед підсовєтських народів, але і в сателітних країнах, щоб відтіль не ширився дух волі. Це ж зчерги могло б відновити дух „холодної війни" у цілому світі. В епоху зреволюціонізовання мас, „вулиці", це могло б довести до умов подібних як у Ливані, чи Північній Ірляндії. Друга опція — реакційне маневрування з метою утримати владу і сякі-такі економічні умови — ледве чи могла б припинити фраґментацію імперії. Ледве чи нині стримає що балтійські республіки вийти зі Союзу і приєднатись на якихсь умовах до скандинавських держав. За ними може піти Грузія і деякі республіки Центральної Азії. Було б тільки питання часу в такій ситуації заки піде їх слідами Україна, можливо теж Білорусія... Який вихід має отже нині Росія, враховуючи динамізм часу? — запитує Бжезінські. Очевидно вона бажає втримання за ціну „статус кво". Але коли б прийшла дилема — вибирай — вона застосує репресії. З ростом російського націоналізму ця опція набирає приклонників, особливо коли росіяни знову зачинають проповідувати віру у післанництво русского народу... Наразі одначе Кремль намагатиметься правдоподібно утримати „статус кво" комбінуючи частинні уступки, селективні реформи, маніпулюючи недрастичними репресіями. Москва піде на уступки особливо у більш національно суцільних республіках у вірі, що таким робом заспокоїть їхні аспірації... Ці методи вже находять застосування в балтійських країнах, найдуть теж застосування в Україні... Все ж майже вирішальний вплив на розвиток подій в балтійських державах, Грузії, Україні, Білорусії й азійських країнах, матиме хід подій у сателітних країнах. (Бжезіньскі писав статтю перед революціями в тих країнах у жовтні та листопаді). Якою в тих умовах повинна бути політика ЗСА?

Вона не може бути пасивною, як досі. На Сході розіграється історична драма, яка матиме або благодійні або злощасні наслідки для світу. Росія або залишиться російською імперією, або піде в напрямі багатонаціональної демократії. Не може бути одним і другим. Імперіяльна Росія мусила б бути мілітаристичною й далі експансивною, незалежно від того чи залишилась би марксистською чи прямо шовіністичною російською. У такому разі Москва не могла б толерувати свободи навіть у сателітних країнах, побоюючись, щоб оця „пошесть" не рознеслась на схід. Захід такого розвитку подій не враховує. Він дуже дорожить концептом „стабільности", яка панувала в стосунку до Сходу в час „холодної війни", коли противники не чіпали себе. На жаль, ця політика нині безвартісна.

Національні конфлікти на терені СССР будуть розгортатись, особливо, коли б Совєтський Союз, намагаючись придушити, чи стримати, гін під'яремних народів до свободи, став завертати до репресій, що майже неминуче. Відживе питання прав людини. Прийде настирливе питання: якими стандартами керується Захід? чи підтримує незалежницькі змагання поляків, а іґнорує жажду волі у литовців, або такі ж вимоги своєї державности в українців?"... „Історичні дилеми розгравати муться на схід від лінії поділу „Схід-Захід". У наступній декаді критичним питанням буде чи сателітні країни приєднаються до решти Европи, і чи емансипуються зовсім від російської контролі. У наступну декаду затягнеться змаг Литви Латвії й Естонії, як теж України". „Тому час Заходові зформулювати свій підхід до національного відношення Схід-Захід. Ця політика повинна давати вираз тому, що Захід не бажає ні фраґментації Східньої Европи ні Совєтського Союзу, бажає тільки допомогти історичному процесові трансформувати існуючу репресивну політичну систему на добровільне відношення базоване на співпраці".

(Закінчення на ст. 6-ій)

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

ГЕТЬ, ДУМИ ПОГАНІ

Мене неймовірно вразила вістка про самогубства пенсіонерів, яка, як подає преса, з кожним роком зростає. Мої слова вже не прочитають ті, що відійшли у вічність, але ж може прочитають ті, що задумують це вчинити, але ще з нами переживають і сум, і тугу, і радість, і таки застановляться задумаються над своїм наміром самочинно припинити своє життя.

Життя, яке дане нам нашим Творцем, крім того, що дане нам виконати свій обов'язок серед свого народу, серед людства, воно само по собі в кожний період нашого буття, — дитинство, юність, зрілий вік, старість — має так багато різних завдань для кожного з нас, так багато дає задоволення при досягненні і виконанні цих завдань, що просто нема місця на задумування над самогубством. З приповідкою „старість — не радість" не погоджуюсь. Стара людина, маючи великий досвід з пройденого життя, може так багато дати корисного і своїм дітям, і суспільству. Багато є можливостей, в міру своїх сил і здоров'я, зробити ще щось корисне.

А в тім, зараз все людство, а разом з ним і наша батьківщина, переживають такі події, що хіба не цікаво побачити куди, яким шляхом підуть такі бурхливі події. Наш нарід пробуджується, рішуче стає на шлях здобуття волі, незалежности. А ми тут в достатках, на повній волі, при великих можливостях раптом впадаємо в депресію і самочинно кінчаємо з життям. І для своїх дітей і для громади завжди можна щось таке зробити. Людина живе не тільки для себе. Не вимагаймо ввесь час лише чогось для себе, намагаймося самі щось дати. Не будьмо єгоїстами, не тікаймо від життя тому, що воно не таке, як би хотілось. Подумаймо, — як сприймають наші діти такий малодушний, неґідний людини вчинок? Тримаймося і в старості мужньо до кінця свого життя!

Н.Л.М.
Філядельфія, Па.

* * *

З Різдвом Христовим та з Новим Роком

дай Вам Боже, щоб Вам все була

легка робота, в хаті охота,

щоб Вас минало горе, турбота,

щоб Вас минало, не турботало,

щоб в Вашій хаті, щастя сідало,

щастя сідало на помідання,

чесне хотіння, чисте сумління!

Мирослав Семчишин

БЕЗВАРТІСНИЙ ЗАКОН ПРО ДЕРЖАВНУ МОВУ В УКРАЇНІ

I.

В історії совєтської України і безлічі тих жахливих експериментів на живому тілі українського народу, які він пережив за сімдесят років під владою молота і серпа, 1989 рік залишиться однією, особливого значення, подією: проголошенням закону про надання українській мові статусу державної мови. На десятій сесії Верховної Ради СССР в днях 5-го — 6-го жовтня ц.р. прийнято „Закон про мови в українській ССР", закон, який „забезпечує українській мові статус державної з метою сприяння всебічному розвиткові духовних творчих сил українського народу, ґарантування його суверенної національно-державної майбутности".

Прийняття цього закону — це дуже цікавий і вимовний документ того, як здійснюється в Україні перебудова та як проходить боротьба патріотичних прогресивних сил з пережитками і примарами застійних років сталіно-брежнєвської тиранії, що довела наш край і народ до справжньої руїни — матеріяльного і духового життя. Найбільше грізним симптомом цього стану, в якому опинилась Україна в період пребудови, стала справа української мови, яку зведено до ролі „наймички у своїй хаті"... Рятувати українську мову і привернути належні їй права, та надати їй статус мови державної, взялись передові письменники, які ще в жовтні 1987 року на пленумі Спілки Письменників України (а виголошено тоді 20 доповідей!) поставили вимогу проголосити українську мову державною.

Минув рік, але апарат тодішнього генсека В. Щербицького не поспішав піти назустріч взяти оцю вимогу під розгляд і створила три постійні комісії для випрацювання відповідного проєкту та юридично-конституційного закріплення мовного статусу української мови як державної.

В лютому ц.р. в Києві засновано Т-во Української Мови ім. Шевченка, яке як відомо, розгорнуло широку акцію на мовному фронті і очевидно підтримало заходи Верховної Ради щодо надання українській мові статусу державної.

Після восьми місяців комісія закінчила свою працю і в вересні ц.р. Президія Верховної Ради проголосила „Проєкт закону про мови в Українській СССР", бо таку саме формулу придумано для визначення атрибутів чи якогось узаконення української мови як державної. Іншими словами, за Проєктом закону про мови, йдеться не про єдину українську мови. Її поставлено в один ряд з іншими мовами, вживаними на території України. Проєкт викликав всебічну аналізу і критику окремих статей, а втім і самого формулювання закону. Письменники, філологи, юристи, представники творчої інтеліґенції понад усякий сумнів ствердили, що в окремих статях проєкту багато „щілин і пролазок" для довільного їх тлумачення і з користю для ворогів української мови. На адресу мовної комісії Верховної Ради посипались листи-заяви з пропозиціями змін, уточнень чи доповнень, і думалось, що вони знайдуть підтримку в авторів проєкту. Але дарма, „щілини і пролазки" виявились небезпечними дірами крізь які вороги запроєктованого закону могли втиснути своє власне розуміння державности української мови, свої поправки-доповнення і наскрізь шкідливі інтерпретації.

Бо ось, коли 5-го — 6-го жовтня прийшло до обговорення проєкту на форумі Верховної Ради і виявилось, що і цей проєкт, в першій основній версії, без будь-яких доповнень чи змін, не пройде. Найбільше зударів, під час обговорювання проєкту, патріоти і захисники української мови мали з його ворогами за статтю закону, яка управнює російську мову як мову міжнаціонального спілкування. Її подано в дуже заплутаній редакції, з якої важко було збагнути, чи йдеться тут про міжреспубліканське спілкування (проти чого ніхто не виступав) чи про взаємини між громадянами і між різними національними меншинами на території України. З виступів неприхильних законові членів Ради (а це очевидно люди типу Щербицького чи Леоніда Кравчука) виходило, що під „міжнаціональним спілкуванням" треба розуміти не тільки спілкування з окремими республіками, що є в складі СССР, але й суспільні і приватні взаємини між громадянами в кордонах України. А висновок з цього такий, що оця саме стаття не то що усуває російськомовне насильство в Україні, але фактично скріплює його, бо українська мова дальше не буде першою в Україні. Хитро і підступно, в ім'я „гуманности і демократизму", згадана стаття закону захищає не тільки українську але й інші мови, якими користуються на терені Української ССР, отже російську, польську чи інших меншин, і дає право кожному громадянинові вибирати мову урядового спілкування а, що важливіше мову навчання своїх дітей. В цьому останньому випадку закон закріплює горезвісний хрущовський закон з 1959 року, що став був чи не найсильнішим інструментом саморусифікації деяких областей України...

Закінчення буде.

1989 — РІК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

МОВА ПРО МОВУ

СТОРІНКИ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

X РІК ВИДАННЯ — ГРУДЕНЬ 1989 — (2) 28

СОНЯЧНИЙ ВОГОНЬ

Набираю в пригорщі слова,
Як джерельну воду із криниці, —
Мово рідна, світла, дзвонкова,
Пить тебе довіку, не напиться.

Пить тебе довіку, не напиться,
І як віщий сонячний вогонь
Передать із батьківських долонь
Тим, що слідом прийдуть до криниці.

С. Зеленько

Нашій мові — жити!

Від Редакції:
Замість передовиці друкуємо текст виступу письменника **Олеся Гончара** *на обговоренні закону про українську мову. Зберігаємо правопис оригіналу.*

Літературна Україна за *2 листопада 1989 року*

При обговоренні проєкту мовного Закону чи й ще раніше було пущено по світу — на подив народам — химерну версію: українці — це ті, що не хочуть своєї мови. Цураються, зрікаються навідріз. Незбагненне, феноменальне явище! Віками народ витворював собі цю мову, витворював її, одну з найбагатших серед мов слов'янства; триста тисяч пісень склала Україна цією мовою, в тім числі явивши пісенні шедеври незрівняної краси, дала світові Україна геніальних поетів, зажило українське слово шани й визнання серед народів близьких і далеких, і ось вам раптом: стоп! Не хочемо рідної! Житимемо суржиком ! І дітей не пустимо в українські школи: хай хоч і безбатченками ростуть! Хай уникають материнського слова, бо воно ж непристижне, бо це ж мова так звана „колгоспна", більше для насмішок надається та для чиновницьких анекдотів — хіба з нею далеко підеш?.. А зрікаючись рідної мови, ти одразу ж комусь доведеш, який ти передовий, який свідомий, який — хоч і суржиковий — та все ж „інтернаціоналіст". Отже, відтепер, зрікшись самого себе, нічим не обтяжений з батьківської спадщини, ти готовий будеш на все.

Наука могла б дослідити, чому так сталося? Чому цілком сформована, цивілізована, така працьовита й така талановита нація раптом відхрещується від свого найсвятішого, від того, що є скарбом душі, її суттю, її творчим духовним потенціялом. Та ще ж нібито й відхрещується без усякої принуки, „з власної волі".

Але чи з власної? Навіть молодий який-небудь дослідник, певне, помітив би: та була ж сталінщина з її кривавим терором. Та ще ж винищувано — хвиля за хвилею — українську інтелігенцію, винищувано поголовно, дуже послідовно, від академіка до сільського вчителя, і винищувалось тільки тому, що інтелігенція, творчий цвіт нації, зберігала вірність українському слову, мові батьків.

Хіба таке минає безслідно? Хіба таке може не позначитись на психології затероризованої нації, на її самопочутті?

Та ще ж були потім роки й роки брежнєвсько-сусловської сваволі з її форсованим, безтямним „злиттям націй", коли нас намагались якомога швидше перемішати в спільному казані сусловської саламахи, щоб ми стали однакові, щоб ми стали ніякі. І все це супроводжувалось запланованим наступом на національні мови народів країни, підступним руйнуванням національних культур, супроводжувалось кричущим, найбрутальнішим відступництвом від ленінських заповітів, коли на Україні брежнєвські намісники, холопи й наші доморощені держиморди наввипередки, з такою запопадливістю сотнями й тисячами закривали українські школи, виганяли українську мову з установ, з усіх сфер життя. Людину за прихильність до українського слова могли позбавити роботи, ошельмувати, зацькувати, а то й відправити з ярликом націоналіста в мордовські чи ще якісь віддаленіші табори.

Така то була „добровільність", таке то було „з власної волі".

І ось тепер — в часи перебудови, нового мислення, коли відкрились можливості усунути жахливі деформації суспільства, повернути народові його природне, цілком природне право на мову, тобто на суверенітет, на почуття гідності, дехто знов лицемірно запитує: навіщо нам цей закон? Навіщо школи? В Донецьку єдину українську школу, щойно укомплектовану, не змогли відкрити до 1 вересня — для неї у славній шахтарській столиці не знайшлося приміщення! Такі діячі, такі братолюби!.. Ми знаємо, що дрімучо тупе, зденаціоналізоване міщанство, озлоблена бюрократія, найагресивніші антиперебудовні сили в деяких регіонах виступали й виступають проти Закону, підбурюють проти нього людей. Не зупиняються перед тим, щоб звести наклепи на цей колективно вистражданий широкою українською громадськістю, депутатами й комісіями Верховної Ради, такий необхідний державний акт, намагаються витлумачити його в той спосіб, ніби б то він спрямований проти когось (самі розумієте — проти кого). Яка спекуляція, яка аморальність! Ми ж бо знаємо, що все чесне в Росії з розумінням ставилось і ставиться до наших українських проблем. Ясно й сьогодні, що Закон, який тут пропонується, це Закон захисту національної мови, і ні проти кого він не спрямований: перед нами законодавчий вияв гуманізму й природної справедливості — і тільки, і тільки! Весь цей Закон пройнятий духом дружби, братерської поваги до кожної з національностей, до навіть найменших етнічних груп, що проживають на Україні. Треба бути засліпленим ненавистю, щоб не бачити цього.

— Товариші депутати! Звичайно за вами вибір. Закон неважко відкинути або просто внутрішньо спустошити, знецінити, розтягти по рядках, позбавити реальної сили. Але що цим було б досягнуто? Що — крім нових напруг, загострення, конфронтацій, спалахів недовір'я і розбрату? І хіба ж, відкинувши цей Закон, явно здискримінувавши в такий спосіб український народ та інші національні меншості, що всі вони в статтях Закону виступають рівними, — хіба наблизилися б ми до тієї жаданої консолідації, яка нині нам потрібніша, ніж будь-коли, потрібніша, ніж будь-що.

Признаюсь: боляче захищати, обстоювати те, що має бути б самозрозумілим.

Навіть якщо Закон, усупереч сподіванням моїм і, гадаю, сподіванням багатьох, був би відкинутий тут, у стінах українського соціалістичного Парламенту, прекрасна мова нашого народу не загине, ні! — Жити їй і в третьому тисячолітті і далі теж! — оце я хотів би сказати. Житиме наша мова у невмирущій творчості Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, здобуватиме вона шану й гідне поцінування в найкращих світових університетах, де відкриваються українські кафедри, житиме рідне слово в самій душі України, в серцях патріотичної чесної української молоді, яку в ці дні прокурори пробують залякувати, застрашувати погрозами, хоча не зрозуміло, за що? Чи не за те, що молодь наша повірила в Перебудову, прийняла її творчо і тому нині так діяльно, активно вступає в історичний процес національного відродження.

Товариші депутати! Ви державні люди, вам належить бути мудрими, виявляти розсудливість і великодушність, і я закликаю вас: не потоптати, не задушити в колисці цей людяний, гуманний Закон, це юне дитя нашої Перебудови!

Не зробімо зла! Не звершімо сьогодні акцію чорносотенську, не зважмо те, чим безмірно дорожить український народ.

І винагородою кожному з вас буде чисте сумління, буде щира довічна вдячність нинішніх і прийдешніх поколінь!

„Закон про мови в Українській РСР" ухвалено

Верховна Рада УРСР прийняла 28 жовтня 1989 р. „Закон про мови в українській РСР", а також порядок про введення в дію цього закону. Тут варто навести кілька інформацій про події, що передували цьому законові.

Ініціятива боротьби за відродження української мови, без якої національне відродження не можливе, вийшла від правління Спілки Письменників України. Орган Правління СПУ у своєму органі *Літературна Україна* (ЛУ) в березні 1987 р. підніс потребу конституційного, державного захисту рідної мови, щоб рятувати її від повної загибелі. Потім ЛУ регулярно вміщувала матеріяли на цю тему. В короткому часі наші провідні письменники, як також сотні і тисячі українських патріотів з різних прошарків суспільства та різних земель України в атмосфері „гласности" не тільки голосно заговорили „про страшні надужиття союзного та республіканського урядів", але й включилися в акцію національного відродження. На першому етапі їхньої праці, крім сміливих доповідей, статтей і листів до різних газет і журналів, засновано Товариство Української Мови імени Тараса Шевченка, що його очолив енергічний секретар СПУ Дмитро Павличко. Перебоpовши труднощі в легалізації, товариство почало поширюватися по цілій Україні. Своєю пропагандою в обороні рідної мови, воно викликало спротив проти її відродження головно серед чиновників адміністративного апарату та з боку яничарів-перевертнів. Боротьба за рівноправність української мови швидко посилилася, розбуджуючи приспану національну самосвідомість, про що засвідчив могутній з'їзд Народного Руху України за перебудову (8-10-го вересня 1989 р. в Києві). У програмі НРУ одне з головних місць займає справа української мови: „В наслідок спотвореної національної політики та русифікації українська мова витіснена майже з усіх життєвих важливих сфер діяльного суспільства... Рух уважає, що першим кроком в розв'язанні проблем усього національно-культурного відродження має бути надання українській мові статусу державної в Українській РСР..."

У цих словах (цілости не наводимо) Рух підсумовує бажання і вимоги численних укранїських патріотів, з думками яких ми познайомилися з їхніх листів, статтей, з обговорення проєкту „Закону про мови" та у виступах і доповідях провідних письменників. Усі факти, про які вони тепер говорять, ще недавно, бо всього кілька років тому, зникали в глухій мовчанці кривавого терору.

Незабаром після з'їзду НРУ, бо вже 23 вересня, відбулася в Києві ще одна важлива конференція, а це спільний пленум Товариства Української Мови з правлінням Спілки Письменників України. Дмитро Павличко, голова Т-ва Української Мови подав тему денного порядку: „Українська мова: реальність і перспективи". З доповіддю виступив перший секретар правління СПУ Юрій Мушкетик. Він нагадав присутнім, що в червні 1987 р. на письменницькому пленумі вперше на всю Україну заговорили про становище, в якому опинилася українська мова, культура, нація. Він подав статистичні дані про нищення мови України: „Знівельовані не тільки окремі міста, де українське слово викликає якщо не насміх, то роздратування, злобу..." Приріст українського населення зменшився, а в багатьох місцевостях знищено сотні українських шкіл в наслідок перемішування населення. Як член робочої комісії для обговорення проєкту Закону про мови Укр. РСР, він навів кілька цікавих фактів. „Державною мовою в республіці має бути одна, українська мова...дві державні мови — це смертний вирок укранїській мові". І тут при цьому пункті виникли найбільші суперечки — спротив ряду членів комісії. Українська мова на терені республіки має бути мовою міжнаціонального спілкування, тоді коли російська мова визнається мовою спілкування народів СРСР. Крім тих прав, які повинні бути визнані за українською мовою, Мушкетика турбує пункт про право батьків вибирати школи для навчання своїх дітей. Багатьох учасників не вдовольняли пропоновані терміни впровадження в силу закону — від 5 до 10 років, в залежності від реґіону республіки. На закінчення Мушкетик присвячує багато уваги національному відродженню, справі шкільних підручників в українській мові, створюванню українських осередків від дитячих садків до Академії Наук. (*Літ. Укр.*, 5 травня 1989).

Про ці суперечки та труднощі в ухваленні згадує Борис Олійник в своїй доповіді до учасників робочої комісії Верховної Ради УРСР. Говорить він зі становища голови Комісії культури й освіти Верховної Ради УРСР, в складі якої напевно є багато російськомовних та консервативних депутатів, тому й загальний тон його доповіді стриманий і навіть обережний. Тому він, як й інші оборонці української мови, покликається на ленінську національну політику. Всі мови народів, що живуть в УРСР, матимуть однакові права. На адресу Верховної Ради наспіло 50 тисяч листів, у великій більшості яких висловлено твердження, що українська мова має набути статус державної. Було, одначе чимало протилежних голосів.

Олійник згадує, що праця робочої групи, до якої входили представники різних національностей та різних організацій та установ, була нелегкою. Навіть назву закону змінювано сімнадцять разів, і вкінці група прийнала назву „Закон про мови в УРСР", щоб не вразити когось здогадом, що українська мова може пригнічувати інші мови в республіці. Загально визнано, що мова, яка дала назву самій республіці, набуває статусу державної. Це аксіома, заявив Олійник, і додав, що не допускається ігнорувати невіддільне право самого народу на свою мову і її функціонування в усіх державних структурах. Але суперечливі думки та різноголосся виринули в дискусії про мову навчання і виховання. Закон ґрунтується на тезі про додержання права вільного вибору мови навчання, проте в загальноосвітніх школах державна мова має бути обов'язковою. Виринула також дискусія над мовою діловодства та документації державних організацій, установ, підприємств, в яких мали б використовуватися мови не тільки української, але й інших національностей даної місцевости. Щодо мови з'їздів і конференцій, то запропоновано для них співіснування і української, і російської мов. Коментуючи таку двомовність, Олійник пояснив, що адміністративні працівники мали вплив на це рішення, бо вони не хочуть вивчати української мови. Різноголосся виринуло також щодо реченця впровадження української мови як державної. Верховна Рада уточнила ці терміни на 3-5 років і 5-10 років.

Реалізацію пропонованого закону має визначити „Державна програма розвитку української та інших національних мов в УРСР на період до 2000 року". Олійник закінчуючи важке завдання — обговорення проєкту Закону — звернувся до депутатів словами: „Ми не випрошуємо, ми просто користаємося, як будь-який із народів світового співтовариства, наданим нам природою і самою історією правом — писати, говорити, співати і виборювати свої національні інтереси мовою материнською".

І так цей закон про мови УРСР, яким начебто мають підняти українську мову до статусу державної, вийшов „не такою мірою радикальний, як багатьом мріялося. Проте — на ще одну сходинку духовного, національного відродження ми таки піднялись і головне тепер привести Закон у дію, допомагати йому виконувати все те добре, на що він здатний". (Із заяви *Літературної України* за 2. XI. 89 р.).

Не подаємо своїх коментарів до цього „закону" тепер, натомість, наведемо цікаві думки громадян УРСР, що забирали слово в обговоренні проєкту цього закону.

На пленумі Правління СПУ і Т-ва Української Мови ім. Т. Шевченка забирали слово багато громадян УРСР. Наводимо у винятках деякі з цих виступів.

В. Стрілько, директор восьмирічної школи на Київщині, сказав: „Ми зібралися тут єдиною родиною, аби порятувати нашу мову, що сьогодні майже на смертному одрі... Хто зна, чи врятує її майбутній закон про мови в Укр. РСР, коли станеться таке, що російську мову буде проголошено державною на всій території СРСР... Могутнім засобом пропаганди й розвитку мови народу була творчість письменників. Та совість і гордість народу — письменників, — нерідко поливають брудом зі сторінок нашої преси і у виступах деяких впливових керівників". (*ЛУ*.5.X, 1989).

Пише **Анатолій Мокренко**, народний артист СРСР: „Скажу щиро, невеселі думки викликав у мене опублікований проєкт Закону про мови. Чи це та комісія? То чому ж так прозирає в проєкті бажання якомога повніше лишити все по-старому? Як же в'їлася в нас з царських часів готовність до саморуйнування". (*ЛУ*. 12. X. 1989).

Роман Федорів, письменник, редактор львівського журналу „Жовтень" і народний депутат СРСР, у глибоко патріотичному виступі, наводячи багато фактів про руйнування рідної мови і культури, сказав: ...„обговорюємо проєкти закону про державний статус української мови. Одначе робиться це повільно з великим скрипом, неохоче, байдуже... Складається враження, що невидиме чиновництво чогось очікує, немов би сподівається, що завтра перебудовна неоукраїнізація закінчиться... в нашій республіці є сили, які далі форсують денаціоналізацію... в застійних окопах сидять люди, яким, здається, ненависне саме слово Україна. Свій виступ Федорів закінчує, одначе, оптимістичним акордом. Як народний депутат, „за плечима якого стоїть ціла Бойківщина, а це більш, як мільйон виборців", він сказав, що скрізь, де він не бував, люди скаржаться лише на брак ковбаси, на ганебний брак мила, а також на духовний дефіцит. На його велику радість, вони вимагають державного статусу українській мові. І хоч українську мову, каже Федорів, розпинали, забороняли її, насміхалися з неї, „... вона, мова наша, незнищима й вічна, щоразу поставала з попелу, з руїн, аби заявити про себе світові: я жива, я мова народу, що вгору йде". (*ЛУ*, 5-X-89).

Що за правопис?

(Голос з України)

Такі питання надходять до „Голосу Відродження" та інших неофіційних видань. Чому, зокрема, Гельсінкська, а не Хельсінкська?

З'ясуємо спершу це конкретне питання. Ми повернулися до форми Гельсінська, бо наш звук Г ближчий до Н у багатьох мовах, в тому числі й у фінській назві Helsinki. У російській мові немає такого звуку, як український Г, тому росіяни замінюють його на Х, а раніше у деяких випадках нерідко заміняли і на своє Г (ґ).

На відміну від правописної унормованости офіційної преси, в незалежних виданнях ортографія залежить і від авторів і від редколегій. Частина з них користується офіційним правописом, інші (і ця тенденція зростає) вживають повністю або частково правопис 1928-29 років, що його називають „скрипниківським", „академічним", „харківським". А нові київські незалежні видання „Рада" і „Хроніка опору" відділяють (очевидно, для них це є справа принципова) від дієслова частку -ся, що було характерне для правопису Желехівського, який прогягом кількох десятиріч вживали на Буковині й в Галичині до введення скрипниківських правил.

Зрештою, від цієї застарілої норми відмовилися і в Галичині, і на Буковині задовго до „радянізації" цих регіонів. Вважаємо за доцільне вживання м'якого Л в ряді позицій. Також замість неприроднього для української вимови —іа— краще вживати —ія—, а замість —ф— за давньою українською традицією використовувати — Т.

Для „Голосу Відродження" і для мене особисто правопис 1928-29 років значно авторитетніший, бо його творили незалежні українські вчені — це був плід їхньої кількарічної праці. Крім радянських науковців до Харкова приїздили і брали участь у підготовці нової ортографії мовознавці з **Західньої України К**. Студинський, І. Свєнціньский, В. Сімович.

Те, що прийшло у 1933 році на зміну цим правилам, виходило вже від тих сил, які нищили українських вчених та все українське. Автором нового правопису, основні риси якого чинні й досі, був Андрій Хвиля. Він виступив тоді із статтями „За більшовицьку пильність на фронті творення української радянської культури" і „На боротьбу з націоналізмом на мовному фронті" та книжкою „Знищити коріння українського націоналізму на мовному фронті". Відтак він не став потрібен своїм хазяям і хвиля терору поглинула у 1937 р. і його. Правопис 1933 року було розроблено дуже швидко. Ще до його публікації газети та інші видання в УРСР одночасно у травні того року, перейшли на цю ортографію. Тоді був час, коли користування старим правописом загрожувало звинчуванням у націоналізмі, а нових правил дізнатися було ніде.

Ми повністю підтримуємо погляд Товариства Української Мови імени Тараса Шевченка, що виступає за розробку нового українського правопису, який би врахував досягнення українського та світового мовознавства останніх десятиріч, зробив би українську мову упонормованішою і, скажімо, придатнішою для введення в комп'ютері. Зокрема, видається слушною ідея відновлення в нашій офіційній абетці літери — Ґ. Окрім того, у родовому відміннику однини іменників жіночого роду, ми вживаємо закінчення —и— (свідомости, гласности) як більш відповідне українським традиціям і таке, що повністю узгоджується з правописом і ортоепією, вживаними до 1933 року.

Поки ж новий правопис не розроблений і не прийнятий, ми вважаємо доцільним користуватися ортографією „харківською" — результатом політики українізації 20-х років.

Голос Відродження (Київ), ч. 5, серпень 1989.

Віталій ШЕВЧЕНКО

Анатоль Вовк

ОКОМ ПО ПРЕСІ

(Мовний порадник)

У цьому 1989 році, проголошеному СКВУ РОКОМ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, прохаємо редакторів української періодики присвятити особливу увагу цьому й попереднім 11-ьом спискам помилок у пресі діяспори та їхніх виправлень. Радо відповідатимемо на будь-які застереження щодо поданих тут рекомендацій.

Редакція

Пояснення вжитих скорочень подано у списку МПМ — 23 (**Свобода** з 26.VIII. 1987). Наприкінці кожного г[illegible] подано (скорочено) заголовки газет і журналів, що в [illegible] даний огріх зауважено за останній рік часу. Зірка перед гаслом вказує на „мовний бурян", який особливо важко в діяспорній пресі викорінити.

Список ч. 12

- *„**академія**" (імпреза) (з поль.) СВЯТКУВАННЯ, СВЯТКОВІ ЗБОРИ *Ам*
- *„**Біженці**" (з рос.) УТІКАЧІ *Ам, Св*
- „вимйотувати" (з поль.) БЛЮВАТИ *Ам*
- „вицофуватися" *(з поль.)* ВІДСТУПАТИ; ВІДХОДИТИ *Ам*
- *„**вірител**ь" (з поль.) ПОЗИКОДАВЕЦЬ, КРЕДИТОР *Св*
- „водорозділ" (з рос.) ВОДОДІЛ *Су*
- „враз з" (літ.) РАЗОМ З *Юн*
- „добра" (для анг. goods) ТОВАРИ, КРАМ: МАЙНО *Св*
- „дожидати" (треба) ЧЕКАТИ, ОЧІКУВАТИ *Ам*
- „допускаємий" (рос.) ДОПУЩЕННИЙ, ПРИПУЩЕННИЙ *Ам*
- *„**досмертний**" (треба) ДОВІЧНИЙ *Ам*
- „жолудок" (треба) ШЛУНОК *Ам*
- „загадочний" (з рос.) ЗАГАДКОВИЙ *Св*
- „задовження" (треба) ЗАБОРГУВАННЯ *Св.*
- *„**заключення**" (з рос.) ВИСНОВКИ *Св*
- „заключний" (рос.) ПРИКІНЦЕВИЙ, КІНЦЕВИЙ: ЗАВЕРШАЛЬНИЙ *Ам, Св*
- „звиджувати" (з поль.) ОГЛЯДАТИ *Юн*
- *„**з дому**" (про замужню жінку) УРОДЖЕНА *Юн*
- „зноски" (з рос.) (для анг. footnotes) ВИНОСКИ *УВі*
- *„**з рамени**" (з поль.) ВІД *Ам*
- *„**з тих пір**" З ТОГО ЧАСУ, ВІД ТОГО ЧАСУ, ВІДТОДІ *УВі*
- „ликати" (літер.) КОВТАТИ *Ам*
- „листястий ліс" (треба) ЛИСТЯНИЙ ЛІС *Св*
- „любезний" (рос.) ЛАСКАВИЙ, ЛЮБ'ЯЗНИЙ *Ам*
- „касир" (для анг. treasurer) СКАРБНИК *Св*
- „маніфестуючий патріотизм" (треба) ДЕКЛЯРАТИВНИЙ П. *Св*
- „міжпростірна ракета" (неясне) ПОЗАЗЕМНА, КОСМІЧНА Р. *Св.*
- „мінниця" (з поль.) МОНЕТАРНЯ, КАРБІВНЯ *Св*
- „місто" (для анг. instead) (літ.) ЗАМІСТЬ *Ам*
- „нафтова ропа" (з поль.) НАФТА *Св*
- „недопустимий" (треба) НЕДОПУЩЕННИЙ, НЕПРИПУЩЕННИЙ *Ам*
- „ненарушимість" (треба) НЕПОРУШНІСТЬ *Св*
- „неоспоримий" (з рос.) БЕЗПЕРЕЧНИЙ, БЕЗСПІРНИЙ *УВі*
- „непотішаючий" (літ.) НЕВТІШНИЙ, НЕВТІШЛИВИЙ *Св*
- „несприємливий" харч (треба) НЕЗАДОВІЛЬНИЙ, НЕПРИЙНЯТНИЙ *Ам.*
- „несприйнятливі" точки (треба) НЕПРИЙНЯТНІ (бо НЕСПРИЙНЯТЛИВИЙ це — нездатний сприймати) *Св*
- „нестислість" (з поль.) НЕТОЧНІСТЬ *Св*
- „обхід" (ювілею тощо) СВЯТКУВАННЯ, ВІДЗНАЧЕННЯ *Св*
- *„**одобрення**" (з рос.) СХВАЛЕННЯ *Ам, Св*
- „окремішність національної ідентичности" (треба) НАЦІОНАЛЬНА ОКРЕМІШНІСТЬ: НАЦІОНАЛЬНА САМОБУТНІСТЬ *Ам*
- „окружити" (літ.) ОТОЧИТИ *Ам*
- „олива" (для анг. petroleum) (треба) НАФТА *Св*
- „остоя" (з поль.) ОПОРА, ТВЕРДИНЯ *Св*
- „переступлення" (треба) ЗЛОЧИН, ЗЛОЧИНСТВО: ПОРУШЕННЯ (закону) *Св*
- „побіджений" (з рос.) ПЕРЕМОЖЕНИЙ *Св*
- „подарок" (рос.) ПОДАРУНОК, ДАРУНОК *НШл*
- „поіритований" (літ.) РОЗДРАТОВАНИЙ *Св*
- *„**приймати участь**" (з рос.) БРАТИ УЧАСТЬ *НДн*
- „проклони" (літ.) ПРОКЛЬОНИ *Ам*
- „протів" (з поль.) ПРОТИ *Ам*
- „риболови" (треба) РИБАЛКИ *Св*
- „річовий" (треба) РЕЧОВИЙ або РЕЧЕВИЙ *Ам*
- „Тарас Григорович Шевченко" (треба) ТАРАС ШЕВЧЕНКО (бо при іменах поетів імени по батькові не вживається) *Св*
- „товпа" (рос.) ЮРБА, НАТОВП *Ам*
- *„**торонтонський**" (від Торонто) (треба) ТОРОНТСЬКИЙ *Св*
- „ходулі" (для анг. stilts) (з рос.) ДИБИ *Су*
- „цухнути" (з поль.) СМЕРДІТИ, ВОНЯТИ ТХНУТИ
- „чиновник" (рос.) УРЯДОВЕЦЬ *Св*
- „шаржа" (у війську) (з поль.) АТАКА *Ам*
- „щудла" (з поль.) ДИБИ *Су*

На мовному фронті в Україні

• Вийшло у світ перше число газети *Слово*, яка є органом Товариства Української Мови ім. Тараса Шевченка. Хоч точна дата появи газети невідома, можна здогадуватися, що вона вийшла минулого вересня, бо повідомлено про це у *Літературній Україні* за 28 вересня 1989 р.

• Роман Федорів, письменник і редактор львівського журналу *Жовтень*, подав до відома на пленумі Спілки Письменників України та Т-ва Української Мови ім. Т. Шевченка, що за рішенням президії правління СПУ, журнал *Жовтень* від нового 1990 року матиме нову назву, а саме *Дзвін*.

ВСІ УКРАЇНСЬКІ ДІТИ ДО УКРАЇНСЬКИХ ШКІЛ!

Видає *ШКІЛЬНА РАДА* при *УККА*

Редагує Колеґія в складі:
Марія Овчаренко,
Євген Федоренко та Анатоль Вовк.

Адреса: Educational Council — U.C.C.A.
P.O. Box 391-Cooper Station
New York, N Y 10276-0391

Анатоль Вовк

Проєкт українського правопису англійських географічних і особових назв

(Друга частина)

Від Редколегії:

У першій частині цього проєкту, надрукованій в останньому випуску "МПМ", запропоновано нову систему передавання українською мовою англійських власних імен (імен, прізвищ та географічних назв). Ця система базується на призначуванні української літери не — кожній англійській літері чи кожній англійській фонемі (звукові) — а радше кожній можливій комбінації літери (чи групи літер) і фонеми, що їй відповідає. Іншими словами **приділюємо українську літеру для кожної можливої вимови англійської літери чи сталої групи літер.**

Досі було розглянено два основні принципи проєкту, а саме стосовне правило Харківського правопису і вжиток міжнародної фонетичної трачскрипції для визначення звуків англійської мови. Далі в статті було запропоновано загальні правила передавання англійських власних назв і, врешті, розглянено українські відповідники для англійських приголосних.

ПРАВОПИС АНГЛІЙСЬКИХ ГОЛОСНИХ

Як уже було сказано раніше, **кожній англійській літері** може відповідати кілька різних звуків. І навпаки кожний звук англійської мови, а зокрема голосний звук, може на письмі відповідати різним літерам чи сполученням літер. А що, за даними фонології, англійська мова має аж 36 голосних звуків (враховуючи їхні „відтінки"), то приділювання українських відповідників для усіх комбінацій „літера/голосний звук" — справа не легка і в деяких випадках дискусійна. Хоч автор цього проєкту зробив такі приділення в консультації з окремими українськими філологами, ці пропозиції потребуватимуть, зовсім можливо, дальших доповнень і уточнень.

Таблиця передавання англійських приголосних, що йде далі, має 5 колонок. У трьох колонках з лівого боку подані: англійська голосна літера, її вимова (один з можливих варіянтів) і пропонований **український** відповідник для такої комбінації. Всі найважливіші варіянти вимови даної літери, подані в другій колонці, показані в транскрипції Міжнародної Фонетичної Асоціяції (МФА).

Остання колонка праворуч подає цю ж саму вимову комбінації „літера/фонема" в іще іншій транскрипції, про яку буде далі. В середній, найширшій колонці подано, в першому рядку, приклади даної комбінації „літера/фонема" з поширеної загальномовної англійської лексики, а тоді, в дальших двох рядках, приклади стосовних власних назв у двох мовах.

Друга транскрипція в таблиці (зазначена MW), це транскрипція вжита в найновішому виданні авторитетного й поширеного словника англійської мови університетського рівня, вже згаданого в частині І цього проєкту (Примітка 6.). Це: Webster's Ninth New Collegiate Dictionary. Springfield, MA: Merriam-Webster Inc., 1983. 7)

Використовуючи одну або другу транскрипцію, можна шляхом аналогії встановити українське написання всіх найпоширеніших прізвищ та географічних назв в англомовних країнах.

Варто тут вказати на відмінності й подібності цих двох транскрипцій англійських голосних звуків. Довгі звуки за системою МФА транскрибують як [ɑ:], [i:], [ɔ:] та [u:], тоді як система словника Мерріям-Вебстера записуєн їх як ä, ē, ȯə та ü. Зате обидві системи однаково записують питомний англійській мові неозначений і невиразний голосний звук з назвою „шва". Вони транскрибутюь його „оберненим е тобто [ə]. В англійській мові він виступає в більшості ненаголошених складів. Але він трапляється також в наголошених складах. Тут він записується як [ʌ] в системі МФА та [ˈə] в системі MW. В цьому проєкті ненаголошене „шва" передаємо завжди літерою англійського оригіналу, тобто траслітеруємо. Таким чином зберігаємо більшу літерну подібність українського слова до англійського.

Приклади української транскрипції голосних англійської мови

	МФА			MW
a	[a:]	A	arm, arbor, father	[ä]
			PArma, UtAh, DArwin, Rbin	
			ПАрма, ЮтА, ДАрвін Рбін	
a	[ae]		bat, black, cat, sand	[a]
		1)A	(на початку назви)	
			Alabama, Los Angeles, Akron	
			Алабема, Лос Анджелес, Акрон	
		2)E	AlAbama, HAmilton, DAllas, StAten Island 8)	
			АлаБема, ГЕмілтон, ДЕллас, СтЕтен Айленд	
			KAnsas, MAnhAttan, BArrymore	
			КЕнзас, МЕнгЕттан, БЕрримор	
a	[ɔ:]	O	chalk, fall, law, salt, warm	[ȯ]
			BAltimore, BAldwin, Albany	
			БОлтимор, БОлдвін, Олбані	
a	[ɔ]	A	balsam, watch, water, what	[ȯ]
			WAlton, WArren, WAshington	
			ВАлтон, ВАррен, ВАшингтон 9)	
a	[i]	И	cottage, village	[i]
			VillAge	
			ВіллИдж	
a	[e]	E	MAryland	[e]
			МЕриленд 7)	
a	[ə]	A	about, aroma, mural	[ə]
			AlabamA, FloridA, KansAs	
			АлабемА, ФлоридА, КензАс	
a	[ei]	ей	lake, navy, paper, bake	[ā]
			BAker, CAmbridge, DAvis, JAmes	
			БЕЙкер, КЕЙмбридж, ДЕЙвіс, ДжЕЙмз	
e	[e]	E	bed, end, pen, ten	[e]
			Edison, NEvada, EVansville	
			Едисон, НЕвада, Еванзвілл	
e	[i]		college, before, exactly	[i]
		1)E	(винятково)	
			Elizabeth	
			Елізабет	
		2)И	DEtroit, SenEca, REgina	
			ДИТройт, СенІка, РИджайна	
e	[i:]	I	evenly, he, legion	[ē]
			Eton, PasadEna, TolEdo, TopEka, ClEveland	
			Ітон, ПасадИна, ТолІдо, ТопИка, КлІвленд 8)	
e	[ə:]	И	confer, farther, serve	[ər]
			HErshey, PErshing	
			ГИрші, ПИршинг	
e	[iə]	I	here, mere, severe	[i(ə)]
			Erie	
			Ірі	
i	[i]		active, chin, lip, pin	[i]
		1)И	(після приголосних Д, Ж, З, С, Т, Р, Ц, Ч, Ш, ДЖ) [10]	
			FlorIda, JIm, New MexIco, VirgInia	
			ФлорИда, ДжИм, Ню МексИко, ВірджИнія	
		2)I	MIller, PhaenIx, NIxon, MIlwaukie	
			МІллер, ФінІкс, НІксон, МІлвокі	
i	[ai]	ай	ice, iron, side, tripe	[ī]
			Idaho, CarolIna, RegIna	
			АЙдаго, КаролАЙна, РиджАЙна	
i	[i:]	I	machine, ravine, ski	[ē]
			RacIne	
			РасИн	
i	[ə]	I	capital, caliph, caliper	[ə]
			WichIta, IllInois, CalIfornia	
			ВічИта, ІллІной, КалІфорнія	
i	[ə:]	И	bird, fir, skirt	[ˈər]
			DIrksen, FIrbank, BIrmingham	
			ДИрксен, ФИрбенк, БИрмінгем	
o	[ɔ]	A	bother, cot, cotton, rock	[ä]
			RObert, ROckefeller, VermOnt	
			РАберт, РАкереллер, ВермАнт	
o	[ʌ] [ɔ]	O	above, come, son, Monday, color	[ə]
			LOndon, COventry (USA), ColOrado	
			ЛОндон, КОвентри, КолОрадо	
o	[ɔ]	O	coral, porpoise, porcupine	ȯ
			BOston, MOrristown, Los Angeles	
			БОстон, МОрріставн, ЛОс Анджелес	
o	[ə]	O	minor, monitor, visitor	[ə]
			EdisOn, OregOn, POmona, WilsOn	
			ЕдисОн, ОрегОн, ПОмона, ВілсОн	
o	[ou]		bone, role, stone	[ō]
		1)O	(на початку або кінці слова)	
			ColoradO, Oklahoma, Ozark	
			КолорадО, Оклаговма, Озарк	
		2)OB	(в середині слова)	
			OklahOma, PomOna, POpe, RhOde Island	
			ОклагОВма, ПомОВна, ПОВп, РОВд Айленд 5)	
o	[ɔ:]	O	more, store, sport, storm	[ȯ(ə)]
			NewpOrt, BridgepOrt	
			НюпОрт, БриджпОрт	
u	[u]	У	bullet, full, put, pudding	[u]
			BUsh, PUllman, PUlitzer	
			БУш, ПУллман, ПУліцер	
u	[u:]	У	rule, truth, true, brutal	[ü]
			TrUman, MassachUsetts	
			ТрУман, МассачУсетс	
u	[ju:]	Ю	mute, pupil, fuse	[yü]
			BUchanan	
			БЮкенен	
u	[ʌ]	A	bus, cut, drum, humdrum, club	[ˈə]
			BUffalo, HUnter, BUckley, KentUcky	
			БАффало, ГАнтер, БАклі, КентАкі	
			BrUnswick, BUckingham, ConnecticUt	
			БрАнзвік, БАкінгем, КоннектикАт	
u	[e]	e	bury, buried	[e]
			CanterbUry	
			КантербЕрі	
u	[ə:]	И	burner, furness, fur	[ˈər]
			BUrns, BUrton, BUrroughs, ChUrchill	
			БИрнз, БИртон, БИРровз, ЧИрчилл	
y	[i]		dysentery, symbol, system	[i]
			hobby, shaky, story	[ē]
		1)I	(на початку або в кінці слова)	
			Ypsilanti, AlbanY, CoventrY, CitY	
			Іпсиланті, ОлбанІ, КовентрИ, СитИ	
		2)И	(в середині слова)	
			MarYland, PennsYlvania, SYracuse, BrooklYn	
			МерИленд, ПенсИлвейнія, СИракюз, БрукЛин 9)	
y	[ai]	АЙ	bye, dyke, fly-by, nylon	[ī]
			NYe, BYron	
			НАЙ, БАЙрон	
y	[ɚ:]	И	BYrnes, BYrd, MYrtle	[ˈər]
			БИрнз, БИрд, МИртл	

ПРИМІТКИ

7. Скорочення MW стосується не тільки вищеназваного дев'ятого видання словника Мерріяма-Вебстера, але також і двох попередніх його видань — восьмого і сьомого (1963), де вжито цієї самої транскрипції. Інший словник університетського рівня The Random House College Dictionary. Revised Ed. (New York, 1982) вживає дещо інакшу систему фонетичної транскрипції, але він цікавий тим, що містить порівняльну таблицю своєї транскрипції і транскрипції МФА. Таким чином його можна також успішно використати для визначування української транскрипції за нашим проєктом.

8. Слово і склад „land" за цим проєктом малися б передавати як „ленд" в наголошеному складі, але як „ланд" в ненаголошеному складі (бо тут голосний має вартість „шва"), але задля узвичаєння передаємо це слово як „ленд" у всіх написаннях.

9. Важливою прикметою правописної системи є її послідовність. Тому також у правописі запозичених слів було б побажано обмежити кількість вийнятків до мінімуму. Згідно з оцим проєктом слід би писати: Вашингтон, **Алеска**, **Флорида**, Філаделфія, Пенсилвейнія замість: Вашінґтон, **Аляска**, , **Фльорида**, Філядельфія і Пенсільванія, як подано в словнику Г. Голоскевича. Про те, котрі з Голоскевичевих написаних слід залишити як узвичаєні вийнятки або як альтернативні написання, повинні б вирішити філологи, зацікавлені в питаннях українського правопису.

10. Пропоноване передавання анг. [i] як українське **и** випливає з ширшої пропозиції поширити т.зв. „правило дев'ятки" (чи точніше десятка, бо **дж** є окремий приголосний звук) на усі чужомовні власні назви. Поширення цього правила рекомендують українські мовознавці як в Україні, так і в діяспорі. В.М. Русанівський у розділі „Правопис географічних назв" у збірній праці **Складні питання українського правопису** (Київ, 1980) пише: „Видається доцільним поширити правило про написання **и** після **ж, ч, ш, щ** перед приголосним [...] також на іншомовні географічні назви:...Альжир, Йоркшир, **Жирардув**". (стор. 82, 101).

Проф. Яр Славутич у своїй другій статті із серії „Удосконалення українського правоипсу" (**Свобода** за 22.VII.83, стор. 4) пише: „Взагалі кажучи, т.зв. правило дев'ятки треба поширювати із загальних на власні назви". Ще скрайніше становище в проблемі **і** чи **и** в запозичених словах займають професори В. Чапленко і Богдан Струмінський, які уважають, що правило дев'ятки штучно обмежує природний нахил вживати **и** в таких запозиченнях. (В. Чапленко, **Історія нової української літературної мови**, Ню Йорк, 1975, стор. 354); Б. Струмінський „Українська мова на еміграції". **Сучасність**, 1977, ч. 3 стор. 99).

Третя і остання частина цього правописного проєкту міститиме українську транскрипцію англійських дифтонгів (сполучень двох голосних) та транскрипцію деяких інших сталих груп англійських літер.

ЯК ПРАВИЛЬНО?

Нема сумніву, що українська мова трудніша до вивчення, як, напр., англійська, через наявність у ній багатьох рівнобіжних форм. Візьмімо англійське слово with. Воно не має жодних паралелізмів, лексичних дублетів. Російських відповідників воно має тільки два — С та СО. Українці ж мають до нього аж чотири відповідники, дублети: З, ІЗ, ЗІ та ЗО. Мовцеві треба знати, чи всі ці форми одного прийменника задовільні, літературні.

Відповідь на це питання досить складна. *Словник української мови* (Київ, 1970-1980) каже, що перші три форми рівноцінні, а ЗО вживається рідше. Але є ще й інакші думки. Мовознавець Іван Огієнко у своєму *Словнику місцевих назв, в літературній мові не вживаних* (Львів, 1934) писав: „ЗІ, як прийменник, не вживається". *Правописний словник* Г. Голоскевича (Київ, 1930 і передруки) також уважає форму ЗІ гіршою від інших. (Він також дає добре пояснення коли слід вживати форму ІЗ). *Правописний словник* О. Панейка (та В. Сімовича) (Львів, 1941) висловлює цей сам погляд.

Найбільше зрівноважений, на нашу думку, є погляд *Російсько-українського словника* (Київ, 1968 і 1981), який перекладає рос. С, СО як: З, ІЗ (рідко) ЗІ, ЗО (ким, чим). СУМ цитує такий задовільний вжиток форми ЗІ з літератури: „Зі школи на майдан вивалила дітвора" (А. Головко, 1957).

Як інший приклад можна б дати словосполучення „зі мною" (або „зо мною"), де форми З та ІЗ утворювали б немилозвучні комбінації.

А. Вовк

Довідники і підручники для плекання української мови

(Анотований список)

Для особи, що хоче поліпшувати своє знання української мови, необхідні як словники, так і граматики, загальні та правописні довідники та видання присвячені культурі мови.

Список таких джерел для довідок і самонавчання пропонуємо оце любителям та шанувальникам рідної мови. У списку вміщено як книжки, видані у діяспорі, так і ті видання з України, що були доступні тут в минулих роках. Хоч їх вже майже немає у продажу, зацікавлені можуть знайти їх у бібліотеках чи то різних установ, чи то приватних.

Ті видання у списку, які в продажу ще є, або були 1-2 роки тому зазначені у ньому зіркою. Числа у дужках після зірки * стосуються книгарень чи видавництв, де можна дану книжку купити. Список таких продавців буде поданий на кінці статті.

1. Одномовні словники

А. Тлумачні (пояснювальні) словники

1. **Словник української мови** в 11 томах. Київ 1970 - 1980. 20-30 тисяч примірників (залежно від тому).

[Словник типу Вебстерового словника анг. мови, тобто кожне реєстрове слово має визначення укр. мовою, у більшості воно ілюстроване цитатами з друкованих джерел, а часто подані його синоніми. Це імпозантне видання містить понад 134 тисячі гасел. Кожний том цензурований.]

2. **Короткий тлумачний словник української мови,** за ред. Лукії Гумецької. Київ, 1978, 296 стор., 185 тисяч прим.

[Для учнів і учителів загальноосвітних шкіл. Містить деякі словосполучення, але гасла без цитат і синонімів.] * (1)

3. **Короткий тлумачний словник української мови,** за ред. Дмитра Гринчишина. 2-ге переробл. і допов. вид. Київ 1988, 321 стор., близько 6,750 слів, 150 тисяч прим.

[Призначений для „учнів і учителів загальноосвітних шкіл".]

Б. Словники чужомовних (запозичених слів)

1. **Словник чужомовних слів** І. Бойкова, О. Ізюмова та ін. 2-ге випр. видання. Ню Йорк 1955 (1-ше вид. Київ-Харків 1932.) Понад 25 тисяч реєстр. слів і виразів, 532 стор.

[Перше видання майже вповні знищене за „контрреволюцію". Має чимало слів пізніше вилучених режимом з видань того типу.]

2. **Словник чужомовних слів** Артема Орла, в трьох частинах. Ню Йорк 1963-66, 1089 стор., 1000 прим.

[Словник виданий і надрукований автором. Усучаснений і доповнений словник на основі сл. Бойкова, використовує інші лексичні джерела. Зберігає Харківський правопис.] *(1)

3. **Словник іншомовних слів,** за ред. Олександра Мельничука. Київ 1974. Близько 24 тисяч слів і термінів, 776 стор. 110,000 прим., цензурований. Друге виправлене і доповнене видання. Київ 1985, кількість гасел не подана, 968 стор., 100,000 прим., цензуроване.

[Підготовлений співробітниками Укр. Радянської Енциклопедії. Косультації подало коло 30 консультантів. Містить чимало нових та спеціялізованих запозик, яких немає у **Словнику укр. мови.]**

В. Правописні словники

1. **Правописний словник** Григорія Голоскевича. 8-ме вид. Ню Йорк 1952; 1962; 9-те вид. Лондон 1961; 1977:всі на основі 7-го вид. з 1930 р.) Близько 40 тисяч сл., 451 стор.

[Словник базований на Харківському правописі. Перше його видання вийшло 1914 р. у Петрограді. Словник нині в дечому застарілий, дуже неповний для сучасного вжитку. Праця над його доповненням і усучасненням ведеться у діяспорі від 1986 р.] * (1, 3)

2. **Український правописний словник для шкіл і молоді** Дмитка Нитченка. Мельборн-Аделаїда 1968. Близько 10 тисяч слів. 176 стор. 2-ге вид. як **Укр. ортографічний словник** 1985.

3. **Правописний словник української мови,** за ред. Ярослава Рудницького і Костя Церкевича. Ню Йорк - Монтреаль 1979. 795 стор., прибл. 65 тисяч слів.

[Це в основному фотокоіпія тепер недоступного видання: **Правописний словник,** 2-ге доповн. вид. за ред. Олександра Панейка, Львів 1941, в яке внесено деякі додаткові гасла із сл. Г. Голоскевича, а більшість чисеил, незгідних правописно з тим словником, достосовано до нього. (Словник Панейка був дещо зміненим перевиданням словника Овсія Ізюмова, виданого в Києві 1931 р.) Автор передмови цього словника Василь Сімович ствердив, що „що зміни були не якісь сутні, а просто корективи". Єдиною новою частиною у словнику за ред. Рудницького і Церкевича є 11-сторінковий додаток „Список додаткових географічних назв неподаних у тексті словника".]

Чотири дальші київські правописні словники не рекомендуємо як норму правопису, а лише як джерело **наголосів** у словах, яких нема в попередніх словниках. Два з них подають також **вимову** слів, в яких вона різниться від написання.

4. **Українська літературна вимова і наголос: словник довідник,** за ред. М.А. Жовтобрюха, Київ 1973. Близько 50 тисяч слів. 774 стор., 60 тисяч прим.

[Словник подає вимову деяких слів або їх частин, вживаючи особливої транкскрипції, що відзначує теж звук Ґ в українських словах, (але не в запозичених.)]

5. **Орфографічний словник української мови,** за ред. Сергія Головащука та Віталія Русанівського. Київ 1974. Близько 114 тисяч слів, 856 стор., 400 тисяч прим.

[Реєстр цього словника, базований на правописному кодексі 1960 р., на багато більший від попередніх видань цього типу. (**Словник наголосів укр. літ. мови** Миколи Погрібного з 1952 р., 2-ге вид., мав усього 52 тисячі слів.) Цей словник недавно перевидано.]

6. **Орфографічний словник для школи** Іллі Кириченка. Вид. 19-те. Київ 1975. 223стор., 300 тисяч прим.

[Перший правописний словник для середньої школи І. Кириченка вийшов 1948 р. і мав 20 тисяч слів. Кількість слів в цьому виданні не подана.] * (1)

7. **Орфоепічний словник** Миколи Погрібного. Київ 1984. Близько 44 тисячі слів. 630 стор. 37 тисяч прим.

[У словнику крім правопису, наголосів та морфологічних форм подана вимова, включно з літерою Ґ в деяких укр. словах, але не в чужомовних власних назвах.]

Г. Словники синонімів та фразеологізмів

1. **Короткий словник синонімів української мови** Пилипа Деркача. 2-ге вид. попр. і доп., Ню Йорк 1975. XI + 209 стор.

[Це фотопередрук 1-го вид. з 1960 р. з додатком приміток ред. колегії (5 осіб) внизу сторінок. Перше вид. мало 209 стор. і 21 тисяч пр.]

2. **Словник синонімів української мови** Андрія Багмета. Том І: А-П, НТШ, Ню Йорк — Торонто... 1982. XIII + 465 стор. * (1, 2)

[Це фотопередрук оригіналу, що появлявся частками у журналі **Вітчизна** в 1959-1962, а згодом у журналі **Україна** в 1967-1971 рр. Публікацію перервано на слові „патик" з заміткою „далі буде". Оригінал цензурований.] *(1, 2)

3. **Фразеологічний словник — на допомогу учителеві** Надії Батюк. Київ 1966, 235 стор. 15,500 прим.

[Книжка гарно видана, невеликого формату. Фразеологізми ілюстровані цитатами з літератури. Цензуровано.]

4. **Словник українських ідіом** Григорія Удовиченка. Київ 1968., понад 2,200 ідіом, 464 стор., 60 тисяч прим.

[Ідіоми (фразеологізми) ілюстровані цитатами з літератури.) Має список використ. літератури і показник слів. Цензуровано.]

5. **Фразеологічний словник української мови,** у двох томах Григорія Удовиченка. Київ 1984. 304 + 384 стор., 20 тисяч прим.

[Кожне гасло ілюстроване цитатою або кількома цитатами з літератури. Має показник слів (85 стор.) та список використаної літератури (13 стор.). Цензуровано.] * (1)

Ґ. Інші словники, що стосуються культури мови

1. **Словник слів, у літературній мові не вживаних** Івана Огієнка. 2-ге вид. Ню Иорк 1973. 154 стор.

[Фотопередрук 1-го вид., що мало заголовок **Словник місцевих слів, в літературній мові не вживаних,** Львів 1934. Має список слів (за словником Голоскевича), де треба ставити апостроф.]

2. **Етомологічно-сематичний словник української мови** Івана Огієнка. Том І (А-Д), 365 стор., том ІІ (Е-Л), 400 стор. Вінніпеґ 1979.

[Незакінчену працю автора доопрацював Юрій Мулик-Луцик Видання має документаційний, а не нормативний характер. Включено перший менший варіянт цього словника з 1933-34 рр.] *(1)

3. **Український стилістичний словник** Івана Огієнка. 2-ге вид. Вінніпеґ 1978. 496 стор. (малого формату).

[У підзаголовку визначений як „підручна книжка для вивчення укр. літературної мови". Перше видання — Львів, НТШ, 1924 р. Містить додатки (13 стор) про вимову і рід чужих слів.] *(1)

4. **Словник паронімів української мови** Дмитра Гринчишина та Олександри Сербенської. Київ 1986. 222 стор., 30 тисяч прим.

[Пароніми — це слова близькі звучанням, але різні за значенням і написанням. Це перша спроба опрацювати цю ділянку укр. лексики. Книжка має показник слів і показник паронімічних гнізд.]

5. **Короткий словник перифраз** Миколи Коломійця і Євгена Регушевського. Київ 1985. 152 стор. (малого формату), 15 тисяч прим.

[Перифрази, або парафрази — це описові звороти, яких вживають замість звичайної назви особи, предмета, явища. Книжка призначена для учителів, учнів та робітників пера.] *(1)

6. **1000 крилатих виразів української літературної мови** Алли Коваль і Віктора Коптілова. Київ 1964. 672 стор. (мал. формату). 60 тисяч прим.

[Книжка містить афоризми, літературні цитати, образні вирази. Цензурована. Була рецензована у „Мові про мову".]

7. **Крилате слово** Алли Коваль. Київ 1983. 224 стор., 100 тисяч прим.

[Довідкове видання, призначене для широкого кола читачів. Цензуроване.]

8. **Довідник українських прізвищ** Юліяна Редька. Київ 1969. 256 стор., 41 тисяча прим.

[Призначений для вчителів, журналістів та службовців. Словник займає 182 стор., книжки містить близько 4 тисячі прізвищ. Решта — це розгляд різних аспектів історії, побудови, відмінюзання і наголошування прізвищ. Книжка цензурована.]

9. **Власні імена людей — словник-довідник** Лариси Скрипник та Ніни Дзятковської. Київ 1986. 311 стор., 83 тисячі прим.

[Книжка містить українсько-рос. та рос.-український словники імен. Є поширенням давніших видань п.н. **Словник власних імен людей.** П'яте видання цього словника вийшло у Києві 1976 р. накладом 10 тисяч прим. Було укладене тими самими авторками, з додатком Сергія Левченка.] *(1)

Д. Галузеві і термінологічні одномовні словники

1. **Українські назви з куховарства й харчування** Наталії Чапленко. Близько 3,500 назв. Ню Йорк 1980. 114 стор., 1000 прим.

[Книжка з підзаголовком „Слівник з поясненнями", при багатьох гаслах дає також анг. відповідники. Для назв тварин і рослин подано також їхню наукову латинську номенклятуру. Перше видання того роду в українській мові.] *(1)

2. **Музиканту-любителю — короткий словник-довідник** Сергія Павлюченка. Київ 1965. 188 стор., 28,960 прим.

[Переклад з рос. мови. Має ілюстрації. Книжка цензурована.]

3. **Мала українська музична енциклопедія** Осипа Залеського. Мюнхен 1971. 125 стор.

[Початок тексту появився раніше у журналі „Вісті" в Міннеаполісі, ЗСА. Містить дані про укр. музик і діячів.]

4. **Словник музичних термінів** Юрія Юцевича. 2-ге перер. і доп. вид. Київ 1977, 208 стор. 22 тисячі прим.

[Перше видання появилося у Києві 1971 р. Словник містить понад 2 тисячі статтей, має ілюстрації. Цензурований.]

5. **Нумізматичний словник** Володимира Зварича. 2-ге випр. і допов. вид. Львів 1973. 147 стор. +52 таблиць з ілюстраціяни монет. 5 тисяч прим.

[Між ілюстраціями нема монет Київської Руси. Перше вид. — Львів 1972. Книжку перекладено на рос. мову. Цензурована.] *

6. **Словник лінгвістичних термінів** Дмитра Ганича та Івана Огієнка, Київ, 985, 361 стор. малого формату, 8,600 прим.

[Перший словник під тим же заголовком вийшов в Києві 1957 р. авторства Володимира Кротевича, накладом 15,000 прим. Ні перше, ні друге видання не мають гасел „русизм", „польонізм", „церковно-слов'янізм", „ікання" Обидва подають рос. відповідники гасел.]

7. **Словник літературознавчих термінів** Василя Лесина та Олександра Пулинця. 3-тє перер. і доповнене вид. Київ 1971. 487 стор., 44 тисячі прим.

[Друге вид. словника цих самих авторів появилося 1965 р. Обидва цензуровані.]

8. **Короткий тлумачний математичний словник** Аркадія Бугая. Київ 1964. 428 стор. (мал. формату). 22 500 прим.

9. **Фізичний словник** Івана Біленка. Київ 1979. 336 стор., 34 тисячі прим.

[Словник на високому науковому рівні, призначений для викладачів, учителів та інженерів. Цензурований (!).]

10. **Біологічний словник,** за ред. М.М. Ситника та В.О. Топачевського. 2-ге перер. і доповн. вид. Київ 1986. 880 стор.., 27 тисяч прим.

[У цьому вид. понад 4 тисячі статтей, з них близько 700 нових термінів порівняно з 1-им вид., надр. 1971 р. у Києві, за ред. Г.У. Підоплічка, К.М. Ситника та Р.В. Чаговця, накладом 40 тисяч прим. Обидва видання цензуровані.] *(1)

11. **Філософський словник,** за ред. В. І. Шинкарчука. Київ 1973, 600 стор., 86,500 прим.

[Поодинокі статті словника підготовляло 137 авторів та 10 консультантів-рецензентів. Додаткових 10 осіб редакційно опрацьовували статті. Словник цензурований.]

12. **Економічний словник,** за ред. П.І. Багрія та С.Т. Дорогуцова. Київ 1973, 624 стор., 70 тисяч прим.

[Неповна одна стор. прізвищ редакторів-консультантів, авторів окремих статтей та редакторів видання. Словник цензурований.]

13. **Юридичний словник,** за ред. Б.М. Бабія, В.М. Корецького та В.В. Цвєткова. Київ 1974. 847 стор., 51 тисяч прим.

[Повна сторінка (дрібним друком) імена авторів окремих статтей та редакторів-консультантів. Словник цензурований.]

Продавці зазначених зіркою (*) словників

1. Українська Книгарня, Едмонтон (Каталог за 1987-1988).
2. Українська Книгарня, Воррен, Міш. (Каталог за 1987-1988).
3. Книгарня **Свободи,** Джерзі Сити (Листопад 1989).

Андрій Вільшенко

Справа реформи українського правопису в УССР

В останньому випуску „МПМ" був передрукований репортаж кореспондента *Літературної України* про виступ д-ра філології Андрія Бурячка на установчій конференції Товариства Української Мови ім. Тараса Шевченка (стаття „Зберегти і примножити"). Він повідомив присутніх про пропоновані зміни деяких правописних правил в зв'язку із запланованим новим виданням правописного кодексу *Український правопис*. Хоч за режимним численням це третє його видання (попередні були в 1946 і 1960 рр.), Бурячок признає, що до того часу були в ужитку правописи 1921, 1928 та 1933 років. Правопис періоду українізації (тобто Харківський правопис 1928 р.) був, стверджує він, „вольовими діями відкинутий і засуджений". А Бурячок як керівник групи авторів, що працювала над проєктом третього видання, особливо кваліфікований про правописні проблеми говорити.

У згаданій статті він перерахував правописні питання, які розглядала група та рекомендації, що їх вона виготовила та дала під розгляд Правописної комісії Інституту мовознавства Академії Наук УССР. Ці рекомендації Комісія, каже Бурячок, „в основному схвалила", але „низку пропозицій авторського колективу розв'язала половинчасто або й зовсім відхилила".

Найважливішою рекомендацією, яку Комісіія відкинула, була пропозиція відновити літеру Ґ „ліквідовану в період сталінських репресій у 30-ті роки". Таке становище Академії Наук викликало, твердить Бурячок, заперечення з боку громадськости в листах як до Інституту, так і до преси.

Два місяці пізніше А. Бурячок знову виступав в справах правопису, тим разом на засіданні Головної ради Т-ва Української Мови ім. Т. Шевченка, про що звітує *Літературна Україна* з 13 квітня 1989 р. Із звідомлення довідуємося, що Правописну комісію Академії Наук очолює академік Віталій Русанівський, який одночасно від часу смерти Івана Білодіда, є також головою Інституту мовознавства цієї ж академії. Можемо, отже, здогадуватися, що його опозиція до привернення прав літери Ґ в українському правописі це не так його особиста думка, як режимна настанова, подиктована Москвою. Він же як, вживаючи вислову проф. Ю. Шевельова, головний „режимний реґулятор мови" тільки просуває погляд партії чи шовіністично настроєної Всесоюзної Академії Наук, якої „Академія Наук УССР" статутово є лише філією.

Боротьба за привернення літери *Ґ* ведеться в Україні вже довгі роки, почавши від статті пок. Бориса Антоненка-Давидовича „Літера, за якою тужать", в 1970-их роках, за яку потерпів не тільки автор, але й редактор журналу, що її надрукував. Літера *Ґ* стала не тільки справою правопису, але виросла на символ незалежности української мови і її „правописного одягу" від культурного диктату Москви.

Про працю над підготовою нового чи оновленого видання українського правописного кодексу появилося на початку цього року декілька статейок у підсовєтській пресі (*Літературна Україна, Вісті з України*), а також у варшавському *Нашому слові*. Всі вони подібного змісту, дають повідомлення А. Бурячка або інтерв'ю з ним.

Підсумуємо тут правописні проблеми і рекомендації, над якими група авторів під його керівництвом працювала. Вони ось такі:

1. Усунення суперечностей у відміні деяких чоловічих іменників в родовому і давальному відмінку. Перша справа це, напр. питання чи писати ЖУРНАЛА чи ЖУРНАЛУ, СПИСКА чи СПИСКУ. В другій справі автори рекомендують давати перевагу типово українському закінченню — *ові* (*-єві*) супроти закінчення —*у* (*-ю*), що під впливом російської мови, якій воно властиве, майже виперло українське закінчення в підсовєтському мововжитку.

2. Поліпшення правопису запозичених з чужих мов слів та назв. У цій широкій категорії можемо виділити такі специфічні опрацьовані проблеми:

а. Передавання чужомовного *Ґ* українським *Ґ*, а не *Х*, як це досі було в ряді слів, під впливом російської мови, яка звука *Ґ* не має.

б. Передавання німецького дифтонга *EI* за сучасною автохтонною його вимовою як *АЙ*, а не *ЕЙ*, як це є в архаїчному правилі російського правопису. (Приклад АЙНШТАЙН, не "Ейнштейн").

в. Передавання англійської літери W як українське *В*, а не *У*, а також дифтонга AU як *АВ*, а не *АУ*.

г. Викинення зайвих літер *І* та *Й* в написаннях деяких чужомовних слів, які в них наявні лише тому, щоб правопис зрівняти з російським. За цією пропозицією в Україні писатимуть ЄРОГЛІФ, КОНВЕЄР, ФОЄ, ЄМЕН замість „ієрогліф, конвейєр, фойє, Іємен" — як писали досі.

г. У написанні чужомовних географічних назв рекомендовано поширити „правило дев'ятки" (літера *И*, а не *І* після приголосних *Д, Ж, З, С, Т, Р, Ц, Ч, Ш, ДЖ*) на ряд широковідомих назв, а саме АргентИна, БразИлія, ВашИнґтон, АльжИр, СкандИнавія, ВавИлон.

Як бачимо точки а. б. та в. — це повернення до Харківського правопису, тоді як точка г. виходить навіть поза нього в напрямку наближення правопису до живої мови й вимови.

3. Розширення правил написання власних назв та похідних від них прикметників.

4. Дерусифікація деяких українських географічних назв. Рекомендовані назви РІВНЕ (не як досі „Ровно"). СІВЕРСЬКОДОНЕЦЬКЕ, ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКЕ.

5. Зміни в правописі великої літери, складних слів; уточнення і розширення правил писання слів разом і через дефіс (риску).

6. В ділянці граматичної термінології відновлення назви КЛИЧНИЙ ВІДМІНОК (рекомендованої напр О. Синявським) замість безпідставної назви „клична форма". Її введено, мабуть, лише тому, що російська мова не має такого відмінка.

Котрі з цих запропонованих правописних модифікацій прийме Правописна комісія Академії, не буде відомо аж доки не вийде нове видання *Українського правопису*, заповіджене ще на 1989 р.

Треба відзначити, що позацензурні видання неформальних організацій в Україні сприяють справі оновлення українського правопису, признаючи, що діючий правопис незадовільний та поросійщений.

Примітка Редакції: На іншому місті передруковуємо з органу Української Гельсінкської Спілки статейку, яка саме розглядає стан правопису в неформальних виданнях сучасної України.

ГОЛОС У СПРАВІ МОВНОГО ЗАКОНУ

Не відкладати на довго

Проект Закону про мови, вироблений зусиллями багатьох фахівців-мовознавців, письменників, юристів, — одне з важливих досягнень перебудовного періоду. За умови, якщо ми не загребемо його у пустодзвінній бездіяльності, — це реальна надія на порятунок української мови від загибелі, надія на вільний розвиток багатогранної національної культури. Широке впровадження мови в усі сфери життєдіяльності людей, її розквіт — одна з вирішальних умов прогресу суспільства. Слід відзначити як важливу, вірну високим ідеалам інтернаціоналізму рису проекту Закону — послідовно проведені гарантії безперешкодного розвитку мов усіх інших народів, що проживають на території нашої республіки.

Проте загалом схвалюючи проект, хочу висловити деякі сумніви і побажання. Цілком слушно визначається російська як мова міжреспубліканського спілкування в межах СРСР. Але в межах республіки, як підказує логіка життя, та це випливає із самого проекту, засобом міжнаціонального спілкування має бути державна мова.

Крім того, в багатьох місцях проекту Закону зустрічаються розпливчасті тлумачення, нечіткі вислови. Наприклад, стаття 10: „Технічна і проектна документація виготовляється державною, а в разі необхідності — російською мовою". І — все. В тексті — ані слова: хто і як визначатиме, коли ця необхідність є, а коли її немає. Або стаття 14: „На транспорті, торгівлі, у сфері медичного та побутового обслуговування вживається державна або інша мова, прийнята для сторін". Думається цю статтю треба викласти чіткіше, детальніше. Зокрема, прямо зазначити, що медичний персонал повинен володіти державною мовою. Бо прийде, наприклад, колгоспниця-пенсіонерка на прийом і, якщо погано розумітиме лікаря, хіба вона заявить, що його мова їй „неприйнятна"? Викликає заперечення у статті 24 правомірність вислову: „...звільнення від її (державної мови. — *М.П*) вивчення". Вважаю, ніякого звільнення не повинно бути в принципі (в кожній міській школі знають, до чого це призводить!), бо це — лазівка, масштаби й наслідки якої нелегко передбачити. Тут може йтися хіба про відстрочку екзаменів чи заліків.

Найбільше неприйнятного, на мій погляд, міститься в Постанові Верховної Ради СРСР „Про порядок введення в дію Закону...", зокрема, темпи введення. Дуже вже вони розтягуються! Лише 15 статтей із тридцяти шести набувають чинності з початку наступного року. Та й то це, переважно, статті загальнодекларативного характеру.

Чому для переведення на державну мову виховання в дошкільних установах і дитячих будинках, навчання в загальноосвітніх школах, професійно-технічних училищах, технікумах і вузах потрібно аж десять років? До двадцять першого століття! Це необхідно й можливо зробити значно швидше. Адже ж у період дерусифікації України в 20-их роках, коли, до речі, було багато перешкод, яких тепер уже немає, всього за три-чотири роки в цій галузі досягнуто значних успіхів. Наприклад, станом на 1927 рік у республіці вже було переведено на українську 14 вузів, на двомовність — 24 і тільки два залишилися російськими.

Думається, неправомірно розтягувати перехід на державну мову передусім педагогічних інститутів, бо це гальмуватиме мовну перебудову загальноосвітніх і професійно-технічних шкіл.

І ще постає запитання: длячого треба аж п'ять років, щоб перейти на державну мову судочинству, нотаріяльному діловодству, проведенню зборів, нарад, сесій, з'їздів, діловодства? Складається враження, ніби все це має робитись, як кажуть, на голому місці. Але у у нас у багатьох містах ще в недавні роки і суди і нотаріяльні контори працювали головним чином на україномовній основі. Так само наради, збори, засідання, сесії, діловодство в установах більшості областей велися по-українськи.

Дані про темпи дерусифікації на Україні в 20-их роках ще раз переконують у неправомірному розтягуванні проектованої в нас мовної перебудови. Приклад. Коли 1925 року в республіці лише 20 відсотків діловодства велось по-українськи, то вже наступного року цей показник досягнув цифри 65. При цьому треба враховувати, що на відміну від сьогодення, дуже мало хто з тодішніх канцелярських працівників і керівників установ вивчав українську мову в школі.

Є підстави для побоювання: довгі терміни переходу на державну мову будуть розхолоджувати, породжувати у функціонерів спокусу викроювати час на роздуми, прикидку, розкачування і, нарешті, призведуть до альтернативи — переходити на державну чи, може, вже й так обійдеться.

Вношу пропозицію: час повного введення в дію Закону про мови скоротити до двох, трьох і п'яти років.

Михайло ПОТУПЕНКО
доцент педінституту.

м. Вінниця.
„Літературна Україна"
ч. 38, 1989 р.

Герої Базару

В неділю, 26-го листопада, заходами Спілки Української Молоді Осередку ім. полк. Є. Коновальця в Трентоні, Н.Дж., відбулися святочні сходини присвячені Героям Базару.

Після Служби Божої в домі СУМ відбулися святочні сходини. Голова осередку Богдан Возняк відкрив сходини і попросив присутніх вшанувати пам'ять Героїв Базару, які були розстріляні московськими большевиками.

Відтак попросив М. Дзюбаса, ст до святочного слова. М. Дзюбас розповів про Другий зимовий похід, про Подільську і Волинську групи і про трагедію 359 Героїв під Базаром, які попали в полон, бо несталo їм набоїв, і були розстріляні 21-го листопада 1921 року большевиками.

На закінчення голова осередку подякував доповідачеві за змістовну доповідь і всім, що своєю присутністю вшанували пам'ять Героїв Базару.

Відспіванням „Ще не вмерла Україна" закінчено святочні сходини.

ПРОПУЩЕННЯ

У дописі п.н. „Подякували посадникові" („Свобода" ч. 239 з 19-го грудня 1989 року) слід виправити, що в Байонні, Н.Дж., змінено назву 25-ої вулиці на „Український шлях" у травні 1988 року на постійно. Ініціяторамим цього проєкту були Василь Вінтонів і Мирон Солонинка. — Ред.

Ділимося сумною вісткою,
що в понеділок, 25-го грудня 1989 р. упокоївся у Бозі
на 82-му році життя

бл. п.

АДОЛЬФ ПЕТРО СТЕЦЬКИЙ

ур. у Львові

ПАРАСТАС у четвер, 28-го грудня 1989 р. о год. 6-ій веч. в похоронному заведенні Петра Яреми в Ню Йорку.

ПОХОРОН у п'ятницю, 29-го грудня 1989 р. о год. 9:30 рано на український православний цвинтар св. Андрія в С. Бавнд Бруку, Н. Дж.

Горем прибиті:
син — МИХАЙЛО СТЕЦЬКИЙ
Родина в Америці, Україні, Польщі і на Сибірі

В глибокому смутку ділимося вісткою,
що в п'ятницю, 22-го грудня 1989 р. на 77-му році життя
відійшов на Вічний Спочинок

бл. п.

ІВАН ЮРКІВ

нар. у Стрию в Україні.

ПОХОРОННІ ВІДПРАВИ — вівторок, 26-го грудня 1989 року в похоронному заведенні Lazuta при State Rd. в Пармі, Огайо, а в середу, 27-го грудня 1989 р. в українській католицькій катедрі св. Йосафата та на цвинтарі свв. апостолів Петра і Павла в Пармі, Огайо.

Опечалена горем Родина:
дружина — МАРІЯ
дочка — ДАРІЯ з мужем ДЖЕЙМС СЕЛЕҐРІЗІ
сини —
ІВАН з дружиною КАТЕРИНОЮ
МИКОЛА з дружиною ШЕРІ
пасерб — БОГДАН ФУТЕЙ з дружиною МИРОСЛАВОЮ
8 внуків
сестра — МАРІЯ ЗВИК з Родиною

У Зоряне Царство Духа Предків Рідних
26-го жовтня 10.989 року Дажбожого відійшов визначний вірний РУНВіри (Рідної Української Національної Віри) утвердженої в науці Учителя Пророка Лева Силенка

Богдан Ів. Кочерга

народжений 24-го вересня 10.903 р. Д. на Полтавщині в родині хлібороба.

Похований за обрядом РУНВіри в Монтреалі на цвинтарі міському, де є окрема дільниця спочилих сповідників РУНВіри.

О, Великий Дажбоже, зорею
Шлях сія до Небесних осель.
Поєднай мирну душу з душею
Тата Ора і Матері Лель.

Вічна пам'ять про душу спочилу,
Пам'ять світла, як сонце, свята.
Уквітчаєм любов'ю могилу
На безсмертя — на вічні літа!

Поєднай мирну душу із Світом
Рідних Весен, Ланів і Дніпра.
Щоб жила вона промінем-квітом
У Безсмертній Святині Добра.

О, Великий Дажбоже, ми знаєм
Твій Закон — Твоє вічне Буття,
що померши, в Тобі воскресаєм
Неповторністю душ і життя.

Залишилися у великому смутку:
син ІВАН, донька СВІТАННА (НІНА),
невістки ЛЮДМИЛА, ОЛЕНА
внуки ВОЛОДИМИР І ВІКТОР,
зять рунтато БОГДАН ІВ. СТАНОПРУД
і в Україні брат СТЕПАН
Правління Станиці „Сонцеград", (ОСІДУ РУНВіри), Монтреаль

ВИПРАВЛЕННЯ НАЙВАЖЛИВІШИХ ПОМИЛОК

в „МПМ" ч 27

Скорочення: ш. — шпальта, р. — рядок, зг. — згори, зн. — знизу. Правильні написання такі (виправлена частина — чорним друком):

Х РІК ВИДАННЯ
Наш ювілей (стор. 4)
ш. 1, р. 29 зн. твір **І.** Коляски
До юного серця
ш. 2, р. 12 зг. груди **озоном**
Київський державний...
ш. 1, р. 3-4 кілька **нововведень**
Дбаючи про престиж...
ш. 6, р. 7 зн. кілька **нововведень**
Скромний трудолюбець (стор. 5)
ш. 6, р. 26 зг. про етнографію і **фолкльор**
Зберегти і помножити
ш. 7, р. 43 зн. кличний **відмінок**
р. 42 зн. правил **пунктуації**
ш. 8 Слід **скреслити** закінчення статті починаючи від уступу: Слово „Братство... як неналежне до теми.

ЧИ „ШЕСТИДЕСЯТНИКИ"?

Від багатьох років в нашій пресі й школі прийнявся та узвичаївся термін „шестидесятники" для представників літературного та взагалі культурного відродження, що почалосоя і скоро погасло в час хрущовської „відлиги". Чи є це, одначе, мовно і правописно задовільне слово? Нечисленні мовознавці (напр. Василь Чапленко) звертали увагу на те, що в *Словнику української мови* Б. Грінченка, як і в пізніше виданому такому ж словнику О. Панейка (і В. Сімовича) (Львів, 1941) є слова *ШІСТ*ДЕСЯТИЙ, *ШІСТ*ДЕСЯТИРІЧЧЯ, *ШІСТ*ДЕСЯТЛІТТЯ, а в Голоскевича є таки *ШІСТ*ДЕСЯТНИК, а не „шестидесятник". Отже треба *ШІСТ*ДЕСЯТНИКИ.

Форма „шестидесятники" прийнялася в діяспорі безсумнівно під впливом підсовєтського правопису, де по словниках донедавна вона була єдина. Напр. в найбільшому правописному словнику *Орфографічний словник української мови* (Київ, 1975) знаходимо *ШІСТ*ДЕСЯТ, *ШІСТ*ДЕСЯТИЙ, але *ШЕСТИ*ДЕСЯТНИК. Нема сумніву, що ця форма з першим членом складного числівника у родовому відмінку взята з російського правопису, де вона типова для російської мови. Але там вона вживається послідовно і для слова „шестидесятый". В українській мові накинена форма „шестидесятник" вражала непослідовністю.

Щойно в 1980 р. в останньому томі у 11-томного *Словника української мови* знаходимо правильну фому *ШІСТ*ДЕСЯТНИК з поясненням: „Те саме, що "шестидесятник" і з посиланням на журнал *Вітчизна* з 1962 р. Правильну форму ШІСТДЕСЯТНИКИ зустрічаємо також реґулярно в цьогорічних випусках *Літературної України*. Напр. в числі за 13 липня ц.р. Іван Дзюба говорить про те, що поезія „нью-йоркської школи" перегукувалася з їхнім „шістдесятництвом". Тож чи не час би нам у діяспорі теж дерусифікувати друковане слово і почати вживати назви ШІСТДЕСЯТНИКИ замість, як досі, "шестидесятники'? А також через аналогію, назви *П'ЯТ*ДЕСЯТНИКИ, а не як досі „п'ятидесятники" для членів релігійної секти, що в англійській мові має назву „пентекосталс", а далі також сімдесятники, вісімдесятники.

ВІЛАН

МОВНА КРИХТА

Ботанічні наукові назви, знані також як ТЕРМІНО-НАЗВИ, відрізняються від звичайних популярних назв рослин тим, що: 1)завжди складаються з двох частин — іменника і прикметника; 2) прикметник, що визначає ВИД рослин (англ. species), йде *після іменника*, що визначає РІД рослини (анг. genus). Цей порядок назв дозволяє легко відрізнити двослівні популярні назви рослин від наукових. Наприклад, назва БІЛА АКАЦІЯ не є науковою назвою,а повсякденною, звичайною, бо в ній прикметник іде *перед іменником*. Наукова ботанічна українська назва цієї загальновідомої рослини (анг. black locust) є РОБІНІЯ ЗВИЧАЙНА. Міжнародна латинська наукова назва її Robinia pseudoaccacia.

ПОДЯКА

У понеділок, 12-го червня 1989 р. ми зазнали неймовірну болючу втрату, бо в той день несподівано відійшла від нас у Вічність
наша Найдорожча
МАМЦЯ, БАБЦЯ, СЕСТРА, ТЕЩА, ТЕТА, СТРИЯНКА, ШВАҐЕРКА

сл. п.

Марія з Хомінських Росткович

вдова по бл. п. проф. Тадею Ростковичу.

Ми не всилі в цьому безмежному горю висловити нашу вдячність кожному зокрема поіменно, тому цією дорогою дякуємо Високопреподобним Отцям за уділення Найсвятіших Тайн, за відправлення Панахиди, Служби Божої і похоронних відправ, за зворушливі прощальні слова та чудовий спів під час Панахиди. Рівнож щиро дякуємо д-рові Рогозинському і д-рові Ґноєві за так довголітню медичну опіку та моральну піддержку.

Щире спасибіг Родині, Друзям, Знайомим, Організаціям, Сусідам за численну участь у Панахиді й похоронах в церкві, на цвинтарі св. Духа в Гемптонбурґу і на тризні, за молитви, вінки, квіти та щедрі пожертви на Служби Божі в Америці, Канаді, Люрді і Римі, за переведення збірки та щедрі пожертви на церковні, громадські і добродійні цілі, за усні, телефонічні і листовні вислови співчуття в пресі, „Свободі" і в радіопрограмі Мариновича звеличаючи Покійну в її останній туземній дорозі.

Нехай Всевишній Господь винагородить Вас Усіх Своїми безмежно щедрими ласками.

У глибокому смутку
ДОНЬКИ з РОДИНАМИ

Філателісти та нумізмати в 40-ліття Пластової Станиці

Пластова Станиця у Філядельфії напевно вдячна Українському Філателістичному та Нумізматичному клюбові за те, що він вшанував Станицю з нагоди її 40-ліття (що якраз припадає на 1989 рік) у формі незвичайно цікавої виставки поштових марок, поштівок, відзнак — військових і цивільних, жетонів, стрічок, медалів.

Звітодавцеві дуже важко все охопити, бо, правду кажучи, на обговорення лише однієї теми потрібно принаймні двох підвалів, а тем було аж дев'ять:

Український Пласт на поштівках — збірка Юрія Даниліва; Український Пласт 1946-1950; той же збирач; відзнаки, жетони та стрічки з життя Українського Пласту в ЗСА, Канаді, Німеччині, Австралії — із збірки д-ра Юрія Рибака; видання Філателістичного клюбу в Австрії — збірка д-ра Євгена Новосада. Крім оцих тем ескпоновано ще Українську таборову пошту — збірка д-ра Володимира Кліща; Пенсильвенія на марках — збірка Генрі Галавая; Світові змагання копаного м'яча (Олімпіяда) — збірка Петра Шотурми; президента ЗСА на медалях — збірка мґра Івана Строгма; військові та цивільні медалі України — збірка інж. Олега Райтарівського.

Експонати д-ра Юрія Рибака — відзнаки, жетони та стрічки, розташовані на підпорах з написами та числами окремих експонатів. Із пропам'ятних відзнак слід назвати славних верховних пластунів — Тисовського, Сірого Лева та Чмолу.

З стрічок впадає в очі погруддя Патріярха Йосифа (коли відвудував Вовчу Тропу).

На цій виставці стало відомо, що головну відзнаку Пласту — тризуб із вплетеною лілією проєктував Мирон Федусевич, учитель Академічної гімназії у Львові. Пластові відзнаки з різних нагод проєктували: Іван Бережницький, Роман Завадович, мол., Анатоль Прасіцький, Андрій Мадай.

З відділів таких як „мандрівництво", „природа" чи інші на перший плян вибивається „історичний відділ" — „Батурин", „Слідами Мазепи", „Конотоп", „Лисоня", „Малі Усусусу", „Сталева сотня", „Січ", „Стрілецька кіннота", „Шляхами Закарпаття", „Повстанська ватра".

Між іншим, експонати д-ра Юрія Рибака — це лише частина його 1,500 експонатів, що їх екпонував уже кільканадцять разів. Він декілька разів виступав з доповідями про українську філателію, підкріплюючи тему прозірками.

Пластова молодь, а понад двісті з них є учнями „Рідної Школи", що міститься в Українському Освітньо-Культурному Центрі, в якому проходила ця виставка, з великим зацікавленням оглядала її. Молодь однаковою мірою цікавили відділи „мандрівництво", „природа", „астронавти", „Олімпійські ігрища", „історія", що слід завдячувати пластовому вихованню.

Саме тепер, коли наш народ відроджує рідну мову, коли прибуджується до вільного життя, ми були сповнені неописаного хвилювання, дивлячись на медалі та відзнаки УСС-ів, Української Галицької Армії, УПА.

З неменшим хвилюванням ми оглядали поштівки Українських Січових Стрільців (1914 р.). Велике враження викликали листи з оригінальними підписами — гетьмана Павла Скоропадського, поета Богдана Лепкого, полк. Євгена Коновальця.

Ми звернули також увагу на одне з чисел львівської газети „Слово" з 1873 р.

На окрему увагу заслуговує спеціяльна частина, присвячена Митрополитові Андреєві Шептицькому — Його фотографії, пропам'ятна маделя, видана 1917 р. з нагоди Його повороту з Сибіру та Його оригінальний фотопортрет з 1910 р. Все це з експонатів інж. Олега Райтарівського.

• • •

Кілька слів про філателію та нумізматику, бо досі ніхто з тих, що писали на цю тему, цього не робив.

Філателія — збирання поштових марок, оштемпльованих ковертів і поштівок, як колекціонерство не дуже давнє: постало щойно в 40-их роках XIX ст. Термін „філателія" впровадив 1864 р. французький колекціонер Г. Ерпен. Філателія поширена на цілий світ. Існують менші чи більші крамниці з поштовими марками. Існують великі підприємства, а навіть міжнародні концерни.

Поштові марки в серіях розташовані на сторінках великих альбомів як книги в бібліотеках.

Нумізматика — збирання монет. Основоположником нумізматики є австрійський абат Й. Еккель (1737-1798), атор 8-томної праці „Наука про давні монети". Цим родом колекціонерства займаються звичайно дуже багаті люди. Ці колекції розташовані в спеціяльних ошклених, відповідно освітлених шафах-ґабльотах у простірних кімнатах. Нумізмати періодично відбувають міжнародні конгреси. Останнім часом до нумізматики мають відношення геральдика, в якої сфері діяльности є відзнаки та медалі як військові, так і цивільні, та сфрагістика, яка вивчає печатки.

В деяких колекціях філателістів і нумізматів бувають поштові марки чи монети вартістю в мільйони долярів. Такі „білі круки" переховуються в сейфах. Також є рід злодіїв, яких „спеціяльністю" є винятково рідкісні поштові марки чи такі ж монети. На такий товар, як кажуть, є легший ринок збуту, ніж на крадені мистецькі архитвори.

• • •

Український Філателістичний та Нумізматичний Клюб у Філядельфії підтверджує своє існування саме своїми дуже успішними виставками.

Цей клюб з нагоди 40-ліття Пластової Станиці у Філядельфії вславився ще тим, що з цієї нагоди видав пропам'ятну коверту, присвячену саме цьому ювілеєві, чим звернув на себе особливу увагу. Проєкт Юрія Даниліва, мистецьке виконання Петра Шотурми. Наклад 1,000 штук.

Яр. Климовський

Українська...

(Закінчення зі стор. 1)

У лаві панелістів (зліва): Л. Крушельницька, І. Макар, М Кузьмович, І. Длябога.

вих зайняттях та важливої ролі, яку відіграють батьки у кращому вивченні української мови їхніх дітей. Юрій Прятка голова ТУСМ вказав на акції, які це студентське товариство провадить, та на мале зацікавлення, що вони викликують серед громадянства і молоді, а Лідія Крушельницька, керівник Студії Мистецького Слова, мала застереження щодо малого зацікавлення громадянства виступами молоді.

Іван Макар говорив коротко від абітурієнтів школи св. Юра, підкресливши важливість та користь з української школи для її учнів та випускників.

Після доповідей відбулася дискусія, в якій присутні подали багато цінних завваг та конкретних пропозицій. Підкреслено важливість живих контактів з Україною, посилення її підручниками та літературою, конечність фахової ради при СКВОР, яка вже є в стадії підготовчій, використовування телевізії для навчання української мови, зокрема відповідних стрічок, конечність акцій молодечих організацій.

Піднесено також зі залі питання чому в цій імпрезі, як і взагалі у справі української мови серед молоді, не включилися членки Союзу Українок Америки.

Запропоновано і одобрено влаштовування подібних віч в більших скупченнях молодших віком українців та українських родин молодих професіоналістів, зокрема в недалекому Ню Джерзі.

Віче закінчив молитвою о. протопресвітер І .Ткачук.

Робітниче...

(Закінчення зі стор. 2)

ців, має чимраз більший вплив і підтримку.

Майже всі страйккоми України входять до загальносоюзних структур, керованих із центру. Незалежні профспілки, що створюються, також підпорядковані центральним комітетам у Москві. Місцеві лідери, а тим більше — лідери загальносоюзних робітничих організацій починають виступати проти „дестабілізаційних процесів" (процесів, що загрожують цілосности СССР та „завоюванням соціялізму"), вимагають покласти край „демагогічним розмовам". Під час „круглого стола" Литературной России" з проблем робітничого руху один із лідерів „Об'єктивного Совета России", до якого увійшли всі російські шовіністичні організації, Г. Володін з такими словами звернувся до лідерів страйкових комітетів, у тому числі і від України; „Зараз існують політичні сили, які прагнуть розділити наш союз. Політична диференціяція суспільства — формування різних спілок, бльоків та фронтів — симптом його хворобливого стану. Саме тому необхідна консолідація усіх патріотичних сил. Консолідація ця пройшла: ми утворили Об'єдіньонний Совет Россії. Щоб зберегти лад, що існує, кордони, наші ідеали. Для нас дуже важливо, кому віддати наші ідеї. Вам ми готові пропонувати співпрацю". І небезпека такої співпраці є реальною. За неї промовляють загальний низький рівень освіти серед робітників, відірваність від демократичних рухів, сильна зрусифікованість, а скоріше — совєтизація і незадоволення, що зростає. І вже створюються робітничі загони для допомоги „органам правопорядку", „антисоціялістичні" групи під гучними назвами „Єдність", „Братерство"...

Якщо українські національно-демократичні сили не врахують „робітничий фактор" (в усій Україні, а не лише у Львові чи Івано-Франківському), не виявлять певної гнучкости, робітничий рух може бути використаний як сильна противага демократії і національного відродження, а у критичних умовах — і як база, спершися на яку, можна здійснити поворот назад.

Праця 54-го Відділу СУА у Вілмінґтоні

54-ий Відділ СУА у Вілмингтоні, Дел., нараховує всього 23 членки, одначе своєю рухливістю і працьовитістю дорівнює іншим, багато більшим Відділам.

В минулому році Відділ взяв участь в делегації до губернатора з нагоди Січневих Роковин, членки ходили з колядою та відвідали хворих і самітних. Відділ опікується хворими в лікувальних домах і їх час від часу відвідує. Відсвятковано 30-літній ювілей Відділу святочним бенкетом з програмою в квітні 1989 року. На цей бенкет прибула представния Управи СУА, її фінансова референтка Марта Данилюк, яка виголосила відповідне слово і вручила голові грамоту для 54-го Відділу СУА. Була присутня теж представниця СФУЖО д-р Наталія Пазуняк та представниці Окружної Управи СУА з Філядельфії: Оксана Фаріон, голова, Марія Одежинська, заступниця голови і Тамара Рац, секретарка. Ведучою свята була імпрезова референтка 54-го Відділу СУА Ірена Щерба, яка відчитала історію Відділу та свій вірш. Були присутні на святі теж о. митрат Павло Гринишин, парох церкви свв. Петра і Павла, також парох церкви св. о. Миколая — о. шамбелян Мартин Канаван, головний предсідник СУК „Провидіння".

В минулому році І. Щерба зорганізувала при Відділі жіночий хор, який по наполегливій підготовці літом, виступав на бенкеті з нагоди святкування 40-ліття прибуття нової еміграції до Вілмінґтону. Це свято було заініційоване Апостольством Молитви, очолюване Софією Цибак. На нього запрошено голову ЗУДАК д-ра Олександра Білика і йому передано чек в сумі 2,800 дол. на поміч для новоприбулих українців. Жіночий хор відспівав на цьому святі молитву „Отче наш", дальше пісні: „О, Україно", „Де гори Карпати", „Богородице Діво" та „Боже Великий" і „Боже благослови Америку". Обі останні пісні підхопили всі присутні. І. Щерба написала і відчитала на святі історію нової еміґрації та зворушливий, власного укладу, вірш. Це свято відбулося 24-го вересня 1989 року.

Слідуючою вдалою імпрезою Відділу було Листопадове Свято при співпраці Відділу УККА у Вілмінґтоні і його голови д-ра Олега Слюзара. Свято відбулося 19-го листопада. Його відкрив д-р О. Слюзар і передав ведення І. Щербі, яка аідчитала вступне слово про Листопадовий Зрив, дальше співав жіночий хор під її керівництвом: „Гей, у лузі", „О, Україно", „Я бачив, як вітер", і „Колись дівчино мила". Вміжчасі читали вірші: по-англійськи Марія Кеннеді, по-українськи Дана Дицьо і Марія Гаврищук. Деклямувала Богуслава Басс. Опісля виголосив доповідь про сучасний стан в Україні Петро Рубан.

Звітуючи про працю 54-го Відділу СУА, слід згадати вдалу виставку українського народного мистецтва під час Етнічного Дня в Кентоні, Дел., яку влаштувала Арета Скамай при помочі Стелли Маєр.

Також треба згадати, що вислано два великі пакунки з уживаним одягом до Бразилії і ті пакунки оплатили Катерина Глинянська і д-р Ірена Столяр.

Відділ відбуває щомісяця ширші сходини, за винятком літа, і на сходинах відчитується пошту, обіжники та статті, чи реферати відповідні до історичної дати. Відділ точно платить свої зобов'язання до Централі та Окружної Управи СУА, також дає датки на різні цілі, є членом Українського Музею в Ню Йорку, перевів збірку на СКВУ, перевів збірку одягу та хатніх речей, які передано до Суспільної Опіки у Філядельфії для помочі новоприбулим з України.

Відділ має свій власний прапор, який зробив і подарував Петро Щерба.

Головою Відділу є Катерина Гусак, яка разом з усіми референтками гармонійно працює для добра української справи.

І. Щ.

Фундація...

(Закінчення зі стор. 1)

поставити на перше місце американський том і видати його перед західньо- і східньоевропейськими томами.

Це означало б переставитися на посилену організацію редакційної структури, творення мережі співробітників та редаґування матеріялів американського тому вже в 1990 році. При найінтенсивнішій праці цей том міг би бути завершений в 1992 році. У висліді плян праці, як і кошторис, були б дещо змінені. Редактор має представити новий плян до кінця січня 1990 року.

У зв'язку з цим фундація матиме більші видатки вже в наступному році, як було передбачено. Її фонди поважно вичерпуються і тому Дирекція буде розглядатися за новими прибутками.

Бажано покласти наголос на більші пожертви у формі записів, меценатських дарів, проте не виключається і дрібних пожертв. Дирекція зобов'язалася пожвавити свою діяльність у цьому напрямі.

Бжезінські...

(Закінчення зі стор. 2)

Улаштовувати відношення народів Сходу на базі конструктивної візії майбутнього конечне теж і в інтересі Росії. Автор підказує Росії як зразок співпраці і співжиття народів ідею комонвелтів, і каже: „Справжня конфедерація або комовелт була б найкращою розв'язкою для усіх заінтересованих: для росіян, неросіян і зовнішнього політичного довкілля опція залишила б народи СССР у якомусь зв'язку, що дасться погодити з демократією... Для неросійських народів ця розв'язка дала б їм дійсну економічну і політичну владу без вжиття насилля, без чого не обійшлось би при кожній спробі розмотати етнічну і територіяльну мозаїку в СССР... Справжня конфедерація мала б цей здоровий ефект, що перетяла б містичне пов'язання між Росією — національною державою, і Росією і — імперією. Такий захід відмітологізував би великоросійський націоналізм, перетворюючи росіян із „панів-володарів" у „партнерів"... Як зачаток переходу совєтів на нову політику, треба б уважати зформування наразі національних комуністичних партій на місце всесоюзної... Коли б такі конфедераційні напрямні проявились у СССР, уряд ЗСА повинен їх активно піддержати. Якщо йдеться про намагання сецесій, то ЗСА повинні стати по боці сеціоністів тільки тоді, коли б совєти не намагались у добрій вірі вдоволити національні аспірації під'яремних народів. Постулят „стабільности" у відношенні до Совєтського Союзу треба таки не наражувати... Націоналізм під'яремних народів — це мариво, яке переслідує лідерів Кремля і цілу совєтську імперію. Єдина розв'язка — це обтрястись росіянам від месіяністичного комплексу, будь — він марксівський, чи під знаком „третього Риму", і погодитись із думкою, що їм конечно жити у мирі з іншими народами в еру розбудження національних аспірацій.

Такою бачить Бжезінські будучність підсовєтських народів, а він в моїх очах є чи не найбільш об'єктивним і обізнаним знатоком совєтської дійсности. У всьому, що він пише, пробивається щира і доброзичлива прихильність до України. Тому треба б брати серйозно до уваги його оцінку підсовєтської дійсности, і його прогнози. Більшості з нас не буде по-душі те, що Бжезінські не передбачає „розвалу" російської імперії і постання вповні незалежних і „суверенних" держав, а радше „конфедерації", чи „комонвелту" приязних до себе держав. Держав суверенних у тому сенсі, що вони приєднаються до „спільноти" не під пресією Росії, а добровільно, тямлячи, що це найкорисніший для них у даних політичних умовах вихід. Це натякає і на те, що, на погляд Бжезінського, Совєтський Союз може розлетітись, але не Росія. Гряде епоха, де нації мусять ґрупуватись для свого існування, з чим треба народам погодитись.

У дусі напрямних Бжезінського і діють провідники нашого визвольного руху в Україні. Ми деколи говоримо, що про методи визвольної боротьби повинен і мусить рішати „материк", але накидуємось на тих у материку, коли вони не все досить „100-відсоткові". Дехто з нас уперто адорує політику романтизму, чи романтизм у політиці, через що наш народ так дошкульно побито. Уряди, навіть великодержав, платять мільйони всяким дослідним інститутам, які опрацьовують для них напрямні політики, яка може принести в даних умовах найкориснішу розв'язку й успіх. Коли врешті і ми зачнемо підходити до політики розумно, не запаморочені ідеологічними трафаретами напоєними романтикою хлопчаків. Політика справа серйозна, бо за помилки приходиться платити дорого, часто даремно пролитою кров'ю. Вчімось від людей, розумних людей! Такими є думки Бжезінського! Речі Бжезінського варта читати! На маргінесі писань Бжезінского варта буде натякнути і на те: Бжезінські чи не єдиний із поважних політичних діячів, які мають вплив на формування американської зовнішньої політики, а який доцінює вагу українського питання у міжнародній політиці. Він у протилежности до таких визначних американських політиків як Кісінджер, Шулц, Бейкер, Іґельбурґер, Зонненфельд, які зачаровані величчю „Рашія". Годиться цінити й те, що Бжезінські чи не... переціннює наш політичний потенціял!

ПРЕДСІДНИК ПАЛЕСТИНСЬКОЇ Визвольної Організації Ясір Арафат зустрівся з президентом Єгипту Госні Мубараком, щоби зробити прелімінарні пляни про заплановані підготовчі переговори про можливості перемир'я на Близькому Сході, які мають відбутися у Вашінґтоні. Г. Мубарак, який є посередником між ПВО та Ізраїлем прийняв Арафата у своїй резиденції в Каїрі. Згідно із заявою речників обидва присутні зосередили свою увагу над пропозицією Вашінґтону перевести трипартійну конференцію у справах перемир'я на Близькому Сході між Ізраїлем, Єгиптом та ЗСА.

БІЛИЙ ДІМ ПОДАВ ДО ВІДОМА, що встановляє дипломатичні стосунки з новим урядом Румунії, зазначуючи при тому своє невдоволення зі засекреченої розправи та виконання присуду над усуненим диктатором Ніколае Чаушеску та його дружиною Єленою. Речник Білого Дому Марлін Фицвотер заявив, що встановлено стосунки з новим леґальним урядом Румунії, як й те, що „Уряд ЗСА обіцяє допомогу новому урядові Румунії.

ПОКИ ВСЕ ЩЕ ТРИВАЮТЬ дебати над майбутнім американської освіти, країна стоїть перед вирішенням наболілого питання про встановлення крайових стандартів освіти. Більшість американців — 77 відсотків — підтримують ідею встановлення загальнокрайових стандартів, учбових плянів, іспитів. Не зважаючи на сильну американську традицію місцевої контролі над освітою, переважна більшість губернаторів, вчителів, керівників підприємств та батьків згоджуються в необхідності стандартизованих всекрайових іспитів. Необхідність встановлення рівня знань учнів на основі встановлених крайових стандартів викликана великою кількістю шкіл з низьким рівнем навчання. Якщо Америка, як суспільство з високим рівнем освіти, як технократичне суспільство на порозі XXI століття, хоче конкурувати з Японією та Европою, в першу чергу їй необхідно вирішити питання формування та освіти майбутнього покоління, встановити краєві стандарти.

ШІСТНАДЦЯТЬ СТАРШИХ ОСІБ загинуло в пожежі в Джонсон Сиґі, Тенн. В неділю, 24-го грудня, о 5-ій год. по полудні полум'я охопило 11-поверховий будинок, в якому мешкали переважно старші особи. 51 особа була поранена, з них 25 — пожежники. У святковий вечір в Америці загинули 32 особи в наслідок пожеж, серед жертв — 14 дітей. Десятки людей залишилися без даху над головою, на допомогу прийшов Червоний Хрест, який примістив бездомних у мотелях. Будинок у Джонсон Сиґі, як пізніше виявилось, не мав протипожежного забезпечення та сигналізації, тому більшість мешканців загинуло від удушення димом.

ЗБОРИ ВІДДІЛІВ УНС

НЕДІЛЯ, 28-го СІЧНЯ 1990 р.

Баффало, Н. Й. Річні збори Б-ва св. Миколая 127-го Відд., о год. 12:30 по пол., зараз після Служби Божої в залі УКЦеркви при вул. Фільмор і Онайда, Баффало, Н. Й. На порядку нарад: звіти уступаючої Управи і К. Комісії, дискусія над звітами, вибір нової Управи і К. Комісії на 1990 рік. Проситься всіх членів взяти участь. Після зборів відбудуться звичайні місячні наради та вибір делеґатів на 32-гу Конвенцію УНСоюзу. Опісля перекуска для учасників зборів. — За Управу — В. Шарван, гол., Марія Гаравус, фін. секр.